

Spårar en gåtfull sjukdom

Henrik Zetterberg leder ett av världens främsta forskarteam

FLEST FRÅN VÄST

Hedersdoktorer
granskade

SID 4

SYNEN PÅ FÖRVALTNINGEN

Ömsesidig misstro
från båda sidor

SID 6

MYTER OM LEDARSKAP

Chefen inte så viktig
som du tror

SID 16

Högskolesektorn en het framtidsfråga

I FÖRRA NUMRET av GU Journalen skrev jag om de nya krav och förväntningar som universitet och högskolor idag möter. Bakgrunden är ett ökat intresse för högskolans roll som kunskapsleverantör men också som problemlösare. I vårt alltmer komplicerade samhälle har efterfrågan på utbildning och forskning som kan bidra till en långsiktigt hållbar samhällsutveckling, men också till ökad tillväxt och välfärd, ökat kraftigt. Det är på många sätt positivt men kräver att vi inom akademien tar oss tid att reflektera och diskutera på vilket sätt det ska ske.

Lika självklart som det är att universitet och högskolor ska bidra till samhällsnyttan, lika naturligt måste det enligt min mening vara att det är utifrån en akademiskt självständig position och utan politiska, ideologiska och ekonomiska bindningar.

Sveriges universitets- och högskoleförbund, SUHF, presenterade nyligen ett framtidsmanifest för den svenska högskolesektorn, *Manifest för dialog inom den svenska högskolan 2030*. Arbetet har pågått ett drygt år och letts av Anders Söderholm, rektor vid Mittuniversitetet. Manifestet tar sin utgångspunkt i samhällets utmaningar där social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet särskilt lyfts fram. Dokumentet slår fast att universitet och högskolor har en central roll i samhällsutvecklingen och att de "ska vara självständiga i nära samarbete med hela samhället och till för alla". Kompetens (akademisk frihet och ansvar), dialog (modet att utmana) och profil (en nödvändig styrka) pekas ut som tre grunder för utvecklingen av den framtida högskolesektorn.

SOM SUHF:S ORDFÖRANDE men även som rektor för Göteborgs universitet tror och hoppas jag att det nya manifestet ska få stor betydelse för framtida dialoger inom högskolesektorn men också gentemot politiker och andra beslutsfattare. Förhoppningen är också att det ska leda till tydliga ställningstaganden för sektorn och bidra till att ytterligare stärka svensk forskning och utbildning. Är du intresserad av att läsa mer hittar du manifestet på SUHF:s hemsida.

En plats där diskussionen om framtidens högskolesektor snart kommer upp är Almedalen på Gotland. Vid ett SUHF-seminarium ställs bland annat frågan om det spelar någon roll för Sveriges framtid vem som styr högskolepolitiken? De flesta partier

FOTO: JOHAN WINGBORG

framhåller ju att universitet och högskolor är centrala för utvecklingen av såväl samhället i stort som näringslivet. Så vilka vägval för utbildning, forskning och innovation och vilka politiska skillnader kommer vi att se inför valet 2014? Ett annat seminarium som SUHF arrangerar ihop med Sveriges Förenade Studentkårer, SFS, handlar om vad som egentligen är den högre utbildningens uppgift – bildning eller nytta. Och vem ska den i så fall vara användbar för – studenten eller arbetsmarknaden?

SOM DEN FANTASTISKA mötesplats Almedalsveckan är (i år arrangeras upp emot 2 000 seminarier) kommer högskolans frågor dock att diskuteras på betydligt fler ställen än på några få och förutbestämda seminarier. Aktuella högskolepolitiska frågor kommer också att ventileras i direkta möten med politiker och andra beslutsfattare. De kommer att vändas och vridas av sektorns företrädare i träffar med medier, näringslivet och forsknings- och utbildningsorganisationer. Jag kommer själv att vara där och ska självklart ta varje tillfälle att sprida och diskutera aktuella och relevanta budskap från vårt område.

TILL SIST ÖNSKAR JAG er alla en riktigt skön och avkopplande sommar.

PAM FREDMAN

GU JOURNALEN

EN TIDNING FÖR GÖTEBORGS
UNIVERSITETS MEDARBETARE

Juni 2013

**CHEFREDAKTÖR &
ANSVARIG UTGIVARE**
Allan Eriksson 031 - 786 10 21
allan.eriksson@gu.se

REDAKTÖR & ST ANSVARIG UTGIVARE
Eva Lundgren 031 - 786 10 81
eva.lundgren@gu.se

FOTOGRAF OCH REPRO
Johan Wingborg 031 - 786 29 29
johan.wingborg@gu.se

GRAFISK FORM & LAYOUT
Anders Euren 031 - 786 43 81
anders.euren@gu.se

MEDVERKANDE SKRIBENTER

Annika Hansson, Helena Svensson,
Henrik Axlid och Thomas Melin

KORREKTUR

Robert Ohlson, Välskrivet i Göteborg

BITR. GRAFISK FORMGIVARE

Björn Eriksson

ADRESS

GU Journalen,
Göteborgs universitet
Box 100, 405 30 Göteborg

E-POST

gu-journalen@gu.se

INTERNET

www.gu-journalen.gu.se

UPPLAGA

5900 ex

ISSN

1402-9626

UTGIVNING

7 nummer/år
Nästa nummer utkommer
den 17 september

MANUSSTOPP

30 augusti 2013

MATERIAL

För obeställt material ansvaras ej
För ej signerat material ansvarar
redaktionen

Citera gärna, men ange källan

ADRESSÄNDRING

Gör skriftlig anmälan till redaktionen

OMSLAG

Henrik Zetterberg,
professor i neurokemi
Foto: Johan Wingborg

TRYCKERI

Billes Tryckeri AB

**GÖTEBORGS
UNIVERSITET**

REKTOR HAR ORDET

2 Vårt manifest för framtiden

NYHETER

- 4 Tradition och slentrian bakom utseendet av hedersdoktorer
- 6 Organisationsforskare dömer ut enkät
- 7 Trots att hjärtstartare räddar liv finns bara ett fåtal på GU
- 8 Doktorander har rätt till dator och arbetsplats
- 9 Naturvetarna lanserar unikt sabbatsprogram
- 10 Nytt masterprogram som överbryggat klyftan mellan akademi och näringsliv
- 12 UB bäst i Sverige på digitalisering
- 13 MOOC-kurser - är det verkligen något för GU?
- 14 Bildsvep från årets professorsinstallation
- 15 Känd etnolog blir jubeldoktor i Lund

SAMTAL MED FORSKARE

16 Mera ledarskap är knappast lösningen, menar Björn Rombach, aktuell med ny bok

PROFILEN

18 Nyfikenheten fick Henrik Zetterberg att söka svaren bakom en av vår tids svåraste sjukdomar

PÅ FRITIDEN

22 Carina Arvidsson och hennes 360 000 bin

REPORTAGE

24 Utsläpp av läkemedel i vatten oroa gästforskaren Joanna Wilson

REPORTAGE

26 Operasångerska lär ut friheten i klangen

VAD ÄR SVERIGE?

Nio medarbetare och en student har svarat

DEBATT

Ett systemfel orsakar onödigt mycket hinder

31 Ständigt minskade kursbudgetar stressar lärarna

32 Hur ska tvärvetenskapen gynnas i Vision 2020?

NYTT OM FOLK

SPIKAT

36 Sveriges första avhandling om hållbarhet i förskolan

18

Drivs av nyfikenhet

För Henrik Zetterberg är forskningen det som ger honom lust och energi.

26

Med rösten som redskap

Operasångerskan Barbara Bonney håller masterklasser för studenter.

24

Trivs som gästforskare

Joanna Wilson från Kanada har bott i Sverige i snart ett år med sin familj. Hon älskar Sveriges natur som påminner om Kanadas.

En surrande hobby

Carina Arvidsson kopplar av tillsammans med sina bin.

28

Vad är Sverige?

Missa inte utställningen om svenskhet som just nu visas på Wallenbergs konferenscentrum!

22

Redaktionen: Är mer ledarskap lösningen på alla problem?

I DET HÄR NUMRET har vi undersökt var hedersdoktorerna kommer ifrån. Under tjugo år har endast 6 hedersdoktorer utsetts från det vi kallar för tredje världen, två av dem kommer från Kina, övriga från Thailand, Pakistan, Indien och Venezuela. Det var väl ingen direkt överraskning men resultatet bör ändå tas på allvar. Vad menar vi med internationalisering? Handlar det enbart om att utveckla forskningssamarbete med etablerade västerländska universitet eller om att vidga perspektiven?

Det finns kanske också anledning att se över hur de nomineras och väljs ut. Överhuvudtaget är det väldigt få nomineringar som landar på fakulteternas bord. Om vi menar att hedersdoktorer är betydelsefulla ambassadörer för universitetet, borde det vara viktigt att skapa ett större engagemang.

Här kan det vara på sin plats att nämna Claes-Olof Olssons skrift om hedersdoktorer vid Göteborgs universitet under 100 år, som kom ut 2007. Han menar att GU måste ta tillvara

den good-will som dessa kontakter med framstående personer innebär.

Björn Rombach och Östen Ohlsson, experter på offentlig organisation, har nyligen kommit ut med en antologi om ledarskap. Istället för att upprepa vad alla andra har skrivit har de tittat på extremt ledarskap, alltså chefskap i ovanliga miljöer. Det finns en vanföreställning om att mer ledarskap och fler chefer ska lösa alla problem. Men riktigt så enkelt är det inte.

Dagens fokus på struktur och komplicerade organisationer med många

chefer innebär att mycket tid går åt till möten och dokumentation. Det slukar pengar men också energi.

OCKSÅ VID Göteborgs universitet har vi fått fler chefer och nya chefsnivåer. Bara inom Gemensamma förvaltningen har antalet chefer ökat markant på fem år. Vi tänker undersöka detta fenomen i höst och vill gärna höra vad ni tycker om denna utveckling.

Vi önskar alla en riktigt skön sommar!

Andel hedersdoktorer som GU har utsett åren 1993–2012

Några av våra kända hedersdoktorer

Pehr Gyllenhammar

Hans Blix

Leif Johansson

Zygmunt Bauman

Bruno Latour

Deidree McCloskey

Hilary Clinton

Jonathan Ive

Gustavo Dudamel

Jan Eliasson

Fin titel som går till

284 hedersdoktorer – så många har utsetts de senaste tjugo åren. Men trots att GU vill vara ett globalt universitet, går utmärkelsen för det mesta till män från ett fåtal länder i Väst. Endast 6 kommer från utvecklingsländer.

STEN EBBESEN, professor från Köpenhamns universitet, Tom Andersen, professor från Universitetet i Oslo och Samuel Stupp, amerikansk professor. Det är några av årets nya hedersdoktorer. Känns det igen? Det är samma mönster som tidigare, även om det på senare år har blivit fler kvinnor.

Att bli hedersdoktor är en av de finaste utmärkelser man kan få vid ett universitet. Det skänker också ära och glans åt lärosätet.

Vision 2020-dokumentet slår fast att GU ska öka det internationella utbytet de närmaste åren: "År 2020 präglas forskningen vid

Göteborgs universitet av globala perspektiv och attraherar ledande forskare från hela världen".

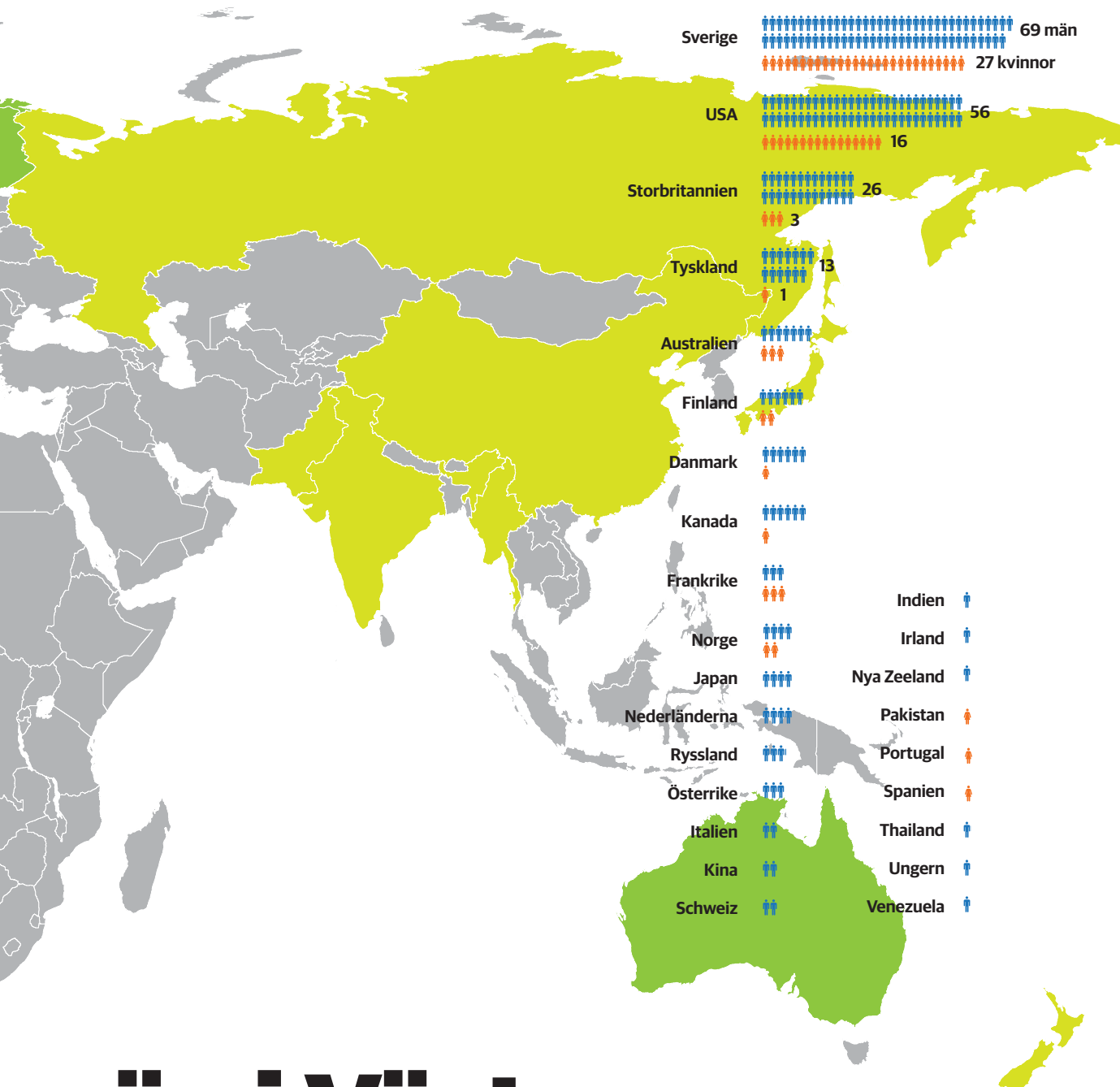
Fast hela världen är inte riktigt sant. De flesta hedersdoktorer kommer, inte helt överraskande, från Sverige. På andra plats hamnar USA och på tredje Storbritannien. Ytterst få kommer från utvecklingsländer, inte en enda från Afrika.

DEN GEOGRAFISKA spridningen kunde vara bättre, tycker Björn Hettne, professor emeritus i freds- och utvecklingsforskning och tidigare rektorsråd med ansvar för internationella frågor.

– Det är anmärkningsvärt och vittnar om det kontaktnät som finns ute på olika fakulteter. Samtidigt vet jag inte hur viktig utmärkelsen egentligen är. När jag var dekan var det väldigt svårt att få in nomineringar, det var mer en plats som skulle fyllas.

Frågan har större betydelse än vad man kan tro. Det menar Hans Abrahamsson, lektor i freds- och utvecklingsforskning, som under många år kämpat för att få in andra perspektiv i undervisningen än de strikt västerländska.

– Vi har ältat den här frågan i 15–20 år utan att komma någonsans. Inom samhällsvetenskapen är Västvärldens kunskapssyn anmärkningsvärt dominerande alldeles oavsett på vilket universitet runt om i världen vi befinner oss. Det är rent ut sagt för djävligt att det ser ut som det gör. Det

män i Väst

visar på att vi har rötter i ett alltför närvarande kolonialt arv. Om vi själva inte klarar av att bygga upp kontaktnät som sträcker sig längre än till Västvärlden, inser vi alla vilken betydelse detta får för de perspektiv på världen som vi förmedlar till våra studenter.

KERSTIN ALNEBRATT, chef för Nationella sekretariatet för genusforskning, låter inte det minsta förvånad när hon tar del av siffrorna.

– Att det är vitt, manligt och västorienterat är så klart ett problem. Det vittnar också om att GU:s internationella nätverk inte är så globalt som vi gärna vill tro.

Hon tror också att proceduren är ett resultat av slentrian och tradition. Det kan förklara att många av dem som utses redan är hedersdoktor vid andra lärosäten.

– Det är naturligt att man vill bli förknippad med dessa framstående personer, som skänker glans och ära.

Kerstin Alnebratt undrar hur processen går till ute på institutionerna. Hur ser kriterierna ut? Vilka föreslås? Diskuteras förslagen ingående med all personal?

– Om vi på ett systematiskt sätt ska främja internationalisering och globalisering då får vi på allvar se över urvalet och överväga andra sätt att utse hedersdoktorer på.

ETT SYSTEM som används slentrianmässigt riskerar att reproducera ett mönster år från år, menar hon.

– Att det blivit något fler kvinnor med åren hänger förmodligen samman med kraven på ökad könsbalans i den svenska

»Det är rent ut sagt för djävligt att det ser ut som det gör.«

HANS ABRAHAMSSON

akademien. Att det ändå inte är fler vittnar både om att många länder har en ännu sämre jämställdhet än Sverige och om att vi själva fortfarande tänker väldigt traditionellt om vem som är värdig denna utnämning.

Humanistiska fakultetens dekan Margareta Hallberg tycker att situationen är beklaglig.

– Självfallet ska fakulteten utse hedersdoktorer i linje med visionen. Men det tar tid att förändra en praxis och vi har haft en tradition att utse hedersdoktorer inte främst i termer av internationalisering. Förändringar sker

emellertid och på alla nivåer ökar nu medvetenheten om såväl det globala som det jämställda universitetet. Jag tror att samverkan med toppuniversitet kommer att bli allt viktigare framöver när hedersdoktorer utses.

Någon politisk agenda på högsta nivå finns inte, påpekar Olle Larkö, som är dekan på Sahlgrenska akademien.

– Vi har visserligen en plan för globalisering men det är inget som påverkar valet av hedersdoktorer som i grunden handlar om personliga kontakter som initieras underifrån, och är inget som styrs uppifrån. Hedersdoktorer är inget bra mått på internationalisering eftersom det normalt går till personer vars insatser ligger längre bak i tiden.

Olle Larkö tror inte att det kommer att förändras framöver.

– Det talas mycket om Asien och många länder är absolut på stark framväxt. Om 10–15 år kommer det sannolikt att se annorlunda ut men Västeuropa och USA är idag helt dominerande inom forskningen.

ALLAN ERIKSSON

FAKTA

Nya regler för utseende av hedersdoktorer

Tidigare fanns inga nedskrivna regler om hur hedersdoktorer ska utses. Men den 2 maj beslutade rektor bland annat följande: Hedersdoktor utses av varje fakultetsstyrelse efter förslag från fakulteternas institutioner. Jämställdhet ska beaktas liksom att hedersdoktorerna över tid bör spegla fakultetens mångsidighet. Ett lämpligt antal är 1–2 hedersdoktorer per fakultet och år.

Hedersdoktorat kan enbart ges inom områden där lärosätet har examinationsrätt för doktorsexamen. Hedersdoktor ska också ha anknytning till universitetet eller på något sätt ha bidragit till verksamheten. Det handlar inte om belöning för lång och trogen tjänst utan om att skapa en relation som kan bidra med nytta inför framtiden.

Personer som redan är hedersdoktorer vid annat svenskt lärosäte bör inte utses, inte heller personer som tagit examen vid Göteborgs universitet.

Högt och lågt om Gemensamma förvaltningen

Vad tycker medarbetarna om den centrala förvaltningen?

Det är frågan i en enkät som cirka 1 000 chefer och andra utvalda personer fått svara på.

Resultatet är försiktigt positivt, menar Jörgen Tholin.

Men enkäten är onödig, tycker Björn Rombach.

FLER ÄR NÖJDA än missnöjda. Och ju mer kontakt man har med Gemensamma förvaltningen desto nöjdare är man. Så kan resultatet sammanfattas av den första enkäten om synen på den centrala administrationen som gjorts vid Göteborgs universitet. Enkäten har genomförts efter en audit av Gemensamma förvaltningen där granskarna rekommenderat ett systematiskt kvalitetsarbete.

– Undersökningen visar att det finns en klyfta mellan Gemensamma förvaltningen och kärnverksamheten; båda delar anser att den andra har liten förståelse för deras verksamhet, förklarar universitetsdirektör Jörgen Tholin. Administrationen uppfattas som kompetent, engagerad och professionell, men också som dyr, resursslukande och oöverskådlig. Men med tanke på att förvaltningen ofta anklagas för att bara kosta pengar tycker jag att resultatet är positivt.

ATT DET FINNS en vi-de-känsla mellan den centrala administrationen och kärnverksamheten är ett bekymmer, påpekar Bengt-

Ove Boström, vicerektor för kvalitetsfrågor.

– Det är inget unikt för Göteborgs universitet, så är det på det flesta lärosäten, både nationellt och internationellt. Jag är en varm anhängare av att överbrygga olika gränser och istället skapa ett universitet som fungerar som en gemensam arbetsplats. Men någon enkel lösning på hur detta ska gå till har jag inte.

BJÖRN ROMBACH, prefekt vid Förvaltningshögskolan och expert på offentlig organisation, är mindre positiv.

– När folk inte vet vad de ska tycka i en enkät brukar de svara svagt positivt eftersom det är ett svar de inte riktigt behöver ta ansvar för. Den som är kritisk måste ju förklara varför. Därför tycker jag att det är förvånansvärt att så många beskriver negativa upplevelser av förvaltningen. Enkäten visar visserligen att drygt hälften av de medarbetare som varit i kontakt med den gemensamma administrationen är positiv. Men att en tredjedel anser att förvaltningen inte lever

upp till deras förväntningar är anmärkningsvärt eftersom det är chefer som uttalar sig om den egna organisationen. Ledande personer brukar annars vara lite taktiska: svarar man att man är missnöjd kan det ju tolkas som att man vill ha mer service, vilket innebär ännu mer administration och högre kostnader.

Björn Rombach menar också att undersökningen förutsätter vad de svarande ska uppleva som positivt eller negativt.

– Många uppfattar exempelvis förvaltningen som reaktiv, men det är inte så säkert att alla tycker det är dåligt”.

UNDERSÖKNINGEN av förvaltningen kommer att återkomma årligen. Det intressanta är därför inte årets resultat utan hur det förändras allteftersom olika åtgärder sätts in, menar Jörgen Tholin.

– Vi kommer att arbeta systematiskt med frågorna och bland annat arrangera möten med de olika cheferna på Gemensamma förvaltningen. Varje enhet måste bestämma vad de anser som god servicenivå, behoven är inte desamma överallt. Men vi vet att exempelvis otydlighet skapar irritation, som när man är osäker på om ett uppdrag ligger på institutionen, fakulteten eller den gemensamma nivån. Det kommer vi att se över.

Att en enskild enkät inte säger

Jörgen Tholin

Bengt-Ove Boström

så mycket betonar även Bengt-Ove Boström.

– Det är trenderna som är det viktiga. Positiva kommentarer om olika verksamheter hör man sällan, det gäller inte bara förvaltningen utan inom de flesta områden. Och det kanske är naturligt att det främst är problemen och sådant som inte fungerar som diskuteras. Men just därför är det viktigt med en undersökning som visar på goda erfarenheter också.

BJÖRN ROMBACH är dock tveksam till nyttan av enkäten.

– Nöjdhetsmätningar av detta slag är fantastiskt vanliga och gör normalt ingen nytta. Risken är att undersökandet ersätter aktivitet så att man inte vågar göra något förrän utredningen är klar. Men att man måste ha ett gott underlag för att åtgärda problem som de flesta chefer trots allt redan känner till, är en missuppfattning. Det är bättre att lägga pengarna på att förbättra verksamheten än att undersöka

FOTO: JOHAN WINGBORG

»Nöjdhetsmätningar gör normalt ingen nytta«

BJÖRN ROMBACH

den. Risken är annars att vi får en negativ debatt som bara går ut på att administrationen är för dyr, istället för en konstruktiv dialog mellan den centrala förvaltningen och kärnverksamheten.

Bengt-Ove Boström menar dock att det är mycket positivt att enkäten görs.

– Förvaltningen får respekt från kärnverksamheten när den visar att kvalitetsfrågorna tas på största allvar.

OCH JÖRGEN THOLIN påpekar att enkäten är ett led i kvalitetsarbetet som går ut på att ge medarbetarna den goda service de har rätt att förvänta sig.

– Denna undersökning kommer också att jämföras med en annan som snart är klar, om lärares och forskares administrativa börda. Nu föregriper jag resultatet men det kan vara så att vi behöver mer administration centralt, snarare än mindre, för att lärarna verkligen ska hinna forska och undervisa.

Men för att man ska trivas på jobbet behöver man ha varierande arbetsuppgifter, så lite administra-

tion kan kanske vara bra för lärarnas arbetsmiljö, påpekar Björn Rombach.

– I de flesta organisationer ses förvaltningen som dyr och resurskrävande. Ändå är det få som föredrar alternativet: en administration som visserligen är billig men som fungerar dåligt. Så vi måste nog lära oss acceptera att om vi vill ha något som är av god kvalitet måste vi också vara villiga att betala, menar Björn Rombach.

EVA LUNDGREN

FAKTA

Utredningen *Universitetsförvaltning 2013: Synen på Göteborgs universitets centrala administrativa organisation - en intern uppföljning* har gjorts av Josefine Sternvik vid Enheten för analys och utvärdering. Webbenkäten, som bestod av 15 frågor, skickades ut i våras till drygt 1 000 medarbetare, främst personer i ledande positioner men också administrativ personal som i sitt arbete förväntades vara i kontakt med den Gemensamma förvaltningen. Cirka 78 procent svarade.

FOTO: JOHAN WINGBORG

Arbetsmiljöombud Monica Appelgren har köpt en hjärtstartare till Botanhuset.

Hjärtsäkra universitetet!

En hjärtstartare räddar liv. Trots den vetskaper finns det ytterst få apparater runt omkring på universitetet. Och trots att det sedan i höstas finns en upphandlad leverantör.

EN AV DE FÅ som hittills har köpt in defibrillatorer är institutionen för biologi och miljövetenskap, en finns idag på Zoologen och en på Botanhuset.

– Det har länge behövts på universitetet eftersom en stor del av våra anställda är lite äldre. Brandövningar görs regelbundet men av någon anledning har det inte varit lika viktigt med hjärt-lungräddning, säger arbetsmiljöombud Monica Appelgren, ansvarig för apparaten på Botanhuset.

Det var före detta personalchef Thomas Vestin som tog initiativet och en arbetsgrupp sattes ihop för drygt ett år sedan.

– Vi hade stor hjälp av Niklas Nyström på Sahlgrenska akademien som arbetar halvtid som ambulanssjuksköterska och som vet hur en hjärtstartare fungerar, säger arbetsmiljöingenjör Annhild Larsson.

Vann upphandlingen gjorde Cardius, ett litet familjeägt företag i Stockholm.

– Den stora fördelen med den här apparaten är att den anpassar sig efter patientens vikt och att den enkelt byter språk mellan svenska, engelska och tyska. Det blev också billigare än väntat. I kostnaden ingår även service och utbildning för sex personer under en halvdag, fortsätter Annhild.

VARJE ÅR DRABBAS 10 000 personer av hjärtstopp i Sverige. Bara 500 överlever. Uppskattningsvis 75 procent skulle ha överlevt om hjärt-lungräddning och hjärtstartare sattes in i tid.

Överläkare och professor Henrik Sjövall var medicinsk expert i upphandlingen.

– Du vinner tid med hjärt-lungräddning men det löser inga problem. Det som räddar liv är snabb tillgång till en hjärtstartare. Ju tidigare du kan ge en elektrisk stöt, desto större är chanserna att personen överlever. Därför tycker jag att varje arbetsplats på GU borde ha en sådan. Det kostar inga stora pengar, så det borde vara en självklarhet.

– Vem som helst som är läskunnig kan hantera en hjärtstartare. Man kan i princip inte göra fel. Apparaten talar om för dig vad du ska göra.

Annhild Larsson hoppas att hjärtstartare ska placeras på alla större arbetsplatser inom GU. Men inga extra pengar skjuts till utan varje institution eller enhet får bekosta inköpet.

ALLAN ERIKSSON

FAKTA

Mer information om hjärtstartare och hur man köper in dem finns på: medarbetarportalen.gu.se/arbetsmiljohandboken/arbetsmiljo-a-till-o/Defibrillator/.

Goda tider för satsningar

► **Göteborgs universitet** har över 800 miljoner kronor i sparad kapital. Nu finns planer på att använda överskottet till satsningar inom utbildning och forskning. Men än så länge har inte tillräckligt mycket pengar använts. Det visar den interna ekonomiska uppföljningen som presenterades på universitetsstyrelsens sammanträde i juni.

Om den nuvarande prognosen står sig kommer GU vid årets slut att ha minusresultat på 50 miljoner kronor mot ett beräknat resultat på minus 65 miljoner.

Ekonomidirektör Lars Nilsson är lite orolig. – Vi borde ha gjort slut på mer pengar under årets första månader än vad vi har gjort. Under sommaren står verksamheten nästan still och andra halvåret är vanligtvis billigare än våren. Vi har sagt till fakulteter och institutioner: se nu till att anställa post-dokar, forskare och lärare. Det är en trovärdighetsfråga att planerna inte bara är av poetisk natur utan verkligen genomförs.

Det som är positivt är att det är 36 fler anställda i år jämfört samma tid förra året. 25 av dem är undervisande och forskande personal. Många av de nya är dock forskarstuderande, vilket är en konsekvens av beslutet att införa doktorandlön.

En annan trend är att bidragen från främst forskningsråd och svenska stiftelser fortsätter att öka.

Uppföljningen visar även att samtliga fakulteter följer sin ekonomiska plan. Däremot är läget för Naturvetenskapliga fakulteten, som efter fyra månader går med ett underskott på 7 miljoner kronor, fortsatt mycket allvarligt. Fakulteten ska i juni komma in med en femårsplan.

Nästa uppföljning i augusti blir en viktig värde-mätare.

– Vi kommer att noga följa upp att fakulteterna och institutionerna gör det som de har utlovat. Det räcker inte bara att ha en bra planering på papperet, utan det gäller att komma igång med rekryteringar. Och det börjar bli ont om tid. GU är som en stor tankbåt och svår att vända, säger Lars Nilsson.

GU på Sveriges största kunskapsfest

► **Vid årets Vetenskapsfestival**, den 17:e i ordningen, deltog 111 forskare från Göteborgs universitet, som också stod som värd för 79 öppna evenemang. Det gör universitetet till den i särklass största arrangören på Vetenskapsfestivalen.

– Några av höjdpunkterna var forskarfrukostar på kafé Condeco, Vetenskapsrouletten i Lisebergshjulet med 42 forskare och science slam, där forskare tävlade om bästa forskningsföredrag på tre minuter, säger Helena Åberg på kommunikationsenheten, som vill ge en särskild eloge till forskare som deltar skolprogrammet.

Hon tycker dock att GU:s synlighet under festivalen kan bli betydligt bättre.

– Vi kan exempelvis skylta vår verksamhet, dela ut trycksaker och göra reklam för andra öppna föredrag i www.gu.se/open samt i högre grad utnyttja universitetets lokaler. Dessutom önskar vi ett engelskt program där våra gästforskare kan medverka.

Nya regler ska ge ökad trygghet

Utbildningsbidrag slopas, lön införs. Alla ska också ha rätt till arbetsplats och egen dator. Det är några av nyheterna i de nya doktorandreglerna som gäller från och med 1 juli.

– Vi är nöjda, konstaterar Nils Rudqvist, ordförande i Göteborgs universitets doktorandkommitté.

ALLA REGLER SOM rör doktorandernas studier har nu samlats i ett och samma dokument. Enkelhet och tydlighet har varit utgångspunkten för arbetet, menar Hans Abenius, utbildningsledare på Samhällsvetenskapliga fakulteten, som utrett frågan.

– I grunden handlar det om doktorandernas rättssäkerhet, att säkerställa att de har samma rättigheter och skyldigheter över hela universitetet.

En avgörande skillnad mot tidigare är att ansvaret för doktorandstudier numera ligger på institutionsnivå och inte på fakulteten.

– Makten ligger i prefekternas händer. Enligt den nya ordningen är det prefekten som har ansvar att anta doktorander och godkända individuella studieplaner.

Reglerna är detaljerade och utförliga, regelsamlingen är på hela 12 sidor. I denna finns information om finansiering, antagning, individuell studieplan samt ersättning till doktorander som har studentfackliga eller andra förtroendeuppdrag. Att reglerna har blivit så omfattande förklarar Hans Abenius med förändringar i högskoleförordningen men också anpassningar till GU:s nya arbets- och delegationsordning.

– **DET ÄR EN SVÅR** avvägning mellan vad som ska regleras på en gemensam nivå och vad som är upp till respektive institution att bestämma över. Här har rektor satt ribban för vad som ska gälla på hela universitetet. Sedan kan institutioner göra mer än vad som står i regelsamlingen.

2011 fick Hans Abenius uppdraget att utreda finansieringsformer som ledde fram till ett beslut att stegvis införa doktorandtjänst från dag ett. Utbildningsbidrag fasas ut och får inte användas efter 1 juni 2015. Däremot tillåts, under vissa villkor, finansiering med stipendier från några godkända biståndsgivare. Men stipendiet ska ligga ”i nivå med”

en anställning som doktorand.

En annan knäckfråga har varit examinatorsbegreppet. Förra året tog rektor beslut om att införa ett examinatorsbegrepp som gick utöver det som krävs i högskoleförordningen. Lösningen blev att införa två olika typer av examinator: kursexaminator och doktorandexaminator.

Nils Rudqvist

– Det är en fråga som orsakat en del bryderier. Vissa fakulteter hade redan infört denna distinktion medan andra fakulteter anser att det leder till en oklar ansvarsfördelning och överbyråkratisering av forskarutbildningen. Trots det valde rektor att följa praxis och den utökade roll som examinatorn har enligt tidigare beslut, säger Hans Abenius.

Göteborgs universitets doktorandkommitté är nöjd med de nya reglerna.

– Det är många förbättringar jämfört med tidigare, säger Nils Rudqvist. Processen har varit bra och vi har fått möjlighet att diskutera frågan både i utskottet för utbildning på forskarnivå och direkt med utredaren. Många av våra synpunkter har tagits tillvara.

HAN ÄR FRAMFÖR ALLT nöjd med att det ställs krav på att doktorander har rätt till både dator och arbetsplats, även om det inte nödvändigtvis innebär eget rum.

Men Nils Rudqvist undrar vem som i realiteten kontrollerar att alla får dator och arbetsplats.

– Prefekten måste få rätt redskap att på ett enkelt och smart sätt göra effektiv uppföljning. Hur ska den ansvarige annars veta att den faktiskt tar sitt ansvar? Det finns också risker

med att prefekten får ett större ansvar men jag upplever att det i stort är en bra utveckling.

Vad händer då om det uppstår tvister eller problem? Enligt reglerna ska doktoranden i första hand vända sig till prefekten och sedan till dekanen. När det inte hjälper är nästa instans Utbildningsnämnden och dess utskott för utbildning på forskarnivå. Enligt reglerna kan doktorander som hamnar i problem även vända sig till studentkåren

– När allt är frid och fröjd tänker man inte på reglerna, men om det uppstår problem

»Det är varje individs ansvar att läsa detta dokument.«

ska regelsamlingen vara ett stöd, säger Hans Abenius.

Han befarar att de nya strikta finansieringsreglerna kommer att leda till färre antagna doktorander.

– Det är dyrare att anställa och tillförs inte mer resurser blir konsekvensen färre personer i forskarutbildning.

DOKTORANDKOMMITTÉN framhåller vikten av att reglerna nu sprids och blir väl kända.

– Det är stora avstånd mellan universitetsstyrelsen/rektor och gemene handledare/doktorand. Universitetet, kanske med prefekten i spetsen, måste tydligt signalera att det är varje individs ansvar att läsa detta dokument, säger Nils Rudqvist.

ALLAN ERIKSSON

FAKTA

Rektor har beslutat om styrdokumentet, som gäller från och med juli 2013: Regler för studier på forskarnivå – Doktorandreglerna. Ladda ner det från: www.styrdokument.adm.gu.se.

– Vi behöver främja utbyte och samarbete mellan olika ämnen och mellan olika lärosäten, säger professor Deliang Chen, som är ordförande i forskningsberedningen.

Satsar på sabbat

Hur kan vi satsa strategiskt på forskning? Den frågan ställde sig Naturvetenskapliga fakulteten och svaret blev: sabbatsprogram för lärare och forskare.

Det kan bli ett unikt program bland svenska universitet.

VID MÅNGA UTLÄNDSKA lärosäten är det vanligt att professorer får en sabbatstermin med jämna mellanrum. Samma situation rådde tidigare för svenska professorer. I den gamla högskoleförordningen fanns en rekommendation om att professorer bör få möjlighet att tillbringa "återkommande, längre sammanhängande perioder för forskning på heltid".

– Både i USA och Australien är sabbatssystemet inbyggt, där är det inte bara en möjlighet utan en rättighet, säger Deliang Chen, vicekan för forskning. På senare år har tankarna spritt sig till näringslivet, till exempel i Storbritannien, så det ligger i tiden.

Det är Naturvetenskapliga fakultetens forskningsberedning, under ledning av Deliang Chen, som fått i uppdrag att ta fram förslag som ska stärka fakultetens forskning. Av strategiska medel på 4,7 miljoner går 4,2 miljoner kronor till sabbatsprogrammet. Ambitionen är att fortsätta satsningen kommande år.

LÄRARE OCH FORSKARE, som är tillsvidareanställda, kan söka ekonomiskt stöd (inklusive OH-påslag) för att upp till 6

månader ägna sig fritt och på heltid åt forskning eller utveckling. Pengarna kan användas till resor, boende, lön och andra nödvändiga kostnader.

– Vi vill försöka täcka alla

»Det ska leda till gladare och mer produktiva medarbetare...«

DELIANG CHEN

kostnader så att man verkligen kommer iväg. Därför betalar vi även ersättning för den undervisning som läraren har, så att institutionens verksamhet inte blir lidande. Vi välkomnar också medfinansiering.

DET FINNS INGA särskilda krav på vad man kan göra utan fokus ligger på personlig utveckling och förnyelse av forskning, menar Deliang Chen.

– Ambitionen är att lärare och forskare ska kunna ta en paus från vardagen, utvecklas och vidga perspektiven. Det kan

till exempel göras genom att tillbringa några månader vid ett utländskt lärosäte.

Deliang Chen har stora förhoppningar att det systematiska programmet ska vara till stor nytta, inte bara för den enskilde forskaren utan även för universitetet.

– Det ska leda till gladare och mer produktiva medarbetare, och bättre forskning. Jag hoppas

”

också att det ger fler internationella kontakter vilket i sin tur kan skapa nya forskningssamarbeten.

Även om programmet är öppet för alla är kraven ganska högt ställda:

– Konkurrenten kan vara hård. I så fall ska den sökandes vetenskapliga kompetens och projektets kvalitet ligga till grund för prioriteringen.

Ansökningarna ska vara inne senast den 12 augusti.

ALLAN ERIKSSON

Färre korta flygresor

► **Årets Klimat-Åskar** går till institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande. De får utmärkelsen för att de under 2012 minskat koldioxidutsläpp från tjänsteresor med 14 procent och från energianvändning med 9 procent. Därmed är det den institution som lyckats minska sina utsläpp mest, per anställd.

– Framför allt när det gäller korta flygresor har vi skärpt våra rutiner. Vi har även förtydligat GU:s mötes- och resepolicy samt förankrat den väl, säger Michael Sagerström, som är fakultetens miljösamordnare.

Tillsammans med fastighetsägaren Higab har man också gjort insatser när det gäller energi, bland annat justeringar i ventilationssystemet.

Klimat-Åskarn delas ut till den institution som har minskat sina koldioxidutsläpp mest under det senaste året. IPKL tog emot vandringsstatyetten vid rektors sommarmingel den 23 maj.

Ny app för mobila anknytningar

► **Nu kan du som** har mobil anknytning ladda ner en app för hänvisning från mobilen. Förutom att uppdatera information om när du kan nå får du via mobilappen en telefonbok över alla GU-anknytningar. Telefonboken visar också om personen du söker är ledig eller upptagen.

Mobilappen, CMG Mobile Client 7.5, finns i dag för Android och iOS, men kommer senare i år att också lanseras för Windowstelefoner.

Mer information finns på: <http://medarbetarportalen.gu.se/telefoni/>.

Ökad stress

► **Det finns en** del som tyder på att både anställda och studenter upplever ökad stress. Det visar årets rapporter från företagshälsovården och Studenthälsan.

Studenthälsan noterar högsta antalet bokade besök från Sahlgrenska akademien, som också har flest antal inskrivna studenter. Den största ökningen står Konstnärliga fakulteten för. Den tredje största gruppen kommer från IT-fakulteten.

Cirka 70 procent av de anställdas besök på företagshälsovården har med stress att göra, allt från lättare stresstillstånd till utmattning.

Flest utbytesprojekt gick till GU

► **I den senaste** Linnaeus-Palme-utlysningen inom högskoleområdet kammade GU hem flest utbytesprojekt. Totalt fick GU 35 miljoner kronor för 21 olika projekt.

Linnaeus-Palme är ett internationellt utbytesprogram som ska stimulera samarbete mellan svenska universitet och högskolor, där syftet är att öka högskolornas internationalisering.

Av 21 beviljade projekt från GU kom hälften från Sahlgrenska akademien. Totalt 1,3 miljoner kronor går till att stötta projekt i bland annat Tanzania, Chile, Nepal, Palestina och Jordanien.

Mest framgångsrik var institutionen för hälsa och vårdvetenskap som fick fem projekt godkända.

Göteborgs universitet som app för iPhone och Android

HITTA RÄTT BLAND personer, föreläsningssalar och institutioner. Få de senaste nyheterna om forskning och utbildning. Bli uppdaterad om vad som är på gång på universitetet. Detta kan du nu göra med GU:s nya app för iPhone och Android.

Den första versionen av appen är begränsad. Tanken är att den ska utvecklas och få en mängd nya funktioner till version två. Hjälp gärna till och tipsa om saker du vill se i appen till app@gu.se.

Ladda ned appen på www.gu.se/app

Har du en barodeläsare installerad?

Då kan du ladda ner appen genom att scanna qr-koderna.

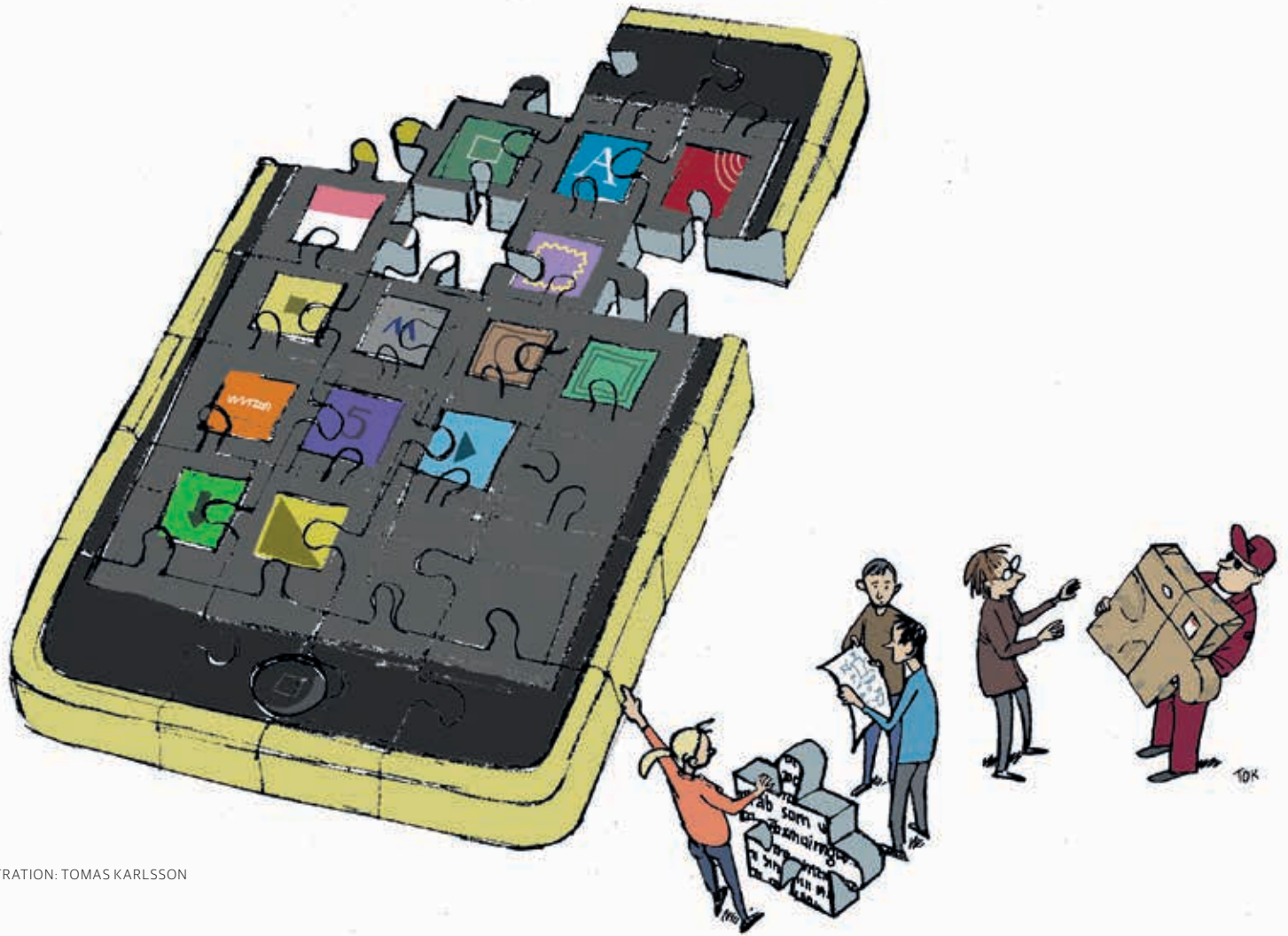

ILLUSTRATION: TOMAS KARLSSON

Bro mellan olika världar

Är kunskap stödd? Det är en av många frågor studenterna på masterprogrammet ICM brottas med.

Till sin hjälp har de Ulf Petrusson. Samt tre toppchefer från internationellt näringsliv.

ICM STÅR FÖR intellectual capital management. Den som är osäker på vad det betyder är i gott sällskap: varken universitetsledning eller chefer inom internationellt näringsliv har ännu riktigt klart för sig hur det här begreppet ska hanteras.

– Det är som hönan och ägget: industrin vet inte vilka utbildningar de ska efterfråga och lärosätena vågar inte satsa på program som företagen

kanske inte vill ha, förklarar Marshall Phelps. Han är vice vd på Microsoft Corporate och på besök i Göteborg tillsammans med Ruud Peters, vice vd på Philips Intellectual Property & Standards, och Ian Harvey, tidigare ordförande för Intellectual Property Institute i London. Varför dessa toppar inom internationellt näringsliv engagerat sig i CIP, ett samarbete mellan GU och Chalmers, och i en masterutbildning i lilla Göteborg, visar sig ha en enkel förklaring.

- FÖR ATT DET som händer här är unikt, åtminstone i Europa. Det handlar om ekonomer, medicinare och tekniker som tillsammans studerar immateri-

alrätt och patent och samtidigt lär av varandra. Det är just den typen av medarbetare med breda perspektiv som dagens företag behöver – även om de inte alltid vet om det, förklarar Ian Harvey.

För något har hänt inom internationellt näringsliv. Det handlar inte längre om att ett enskilt företag tillverkar en produkt som sedan säljs på marknaden.

Istället utgör industrin ett nätverk av tillverkare som ofta har specialistkompetens inom ett snävt område, men som måste samarbeta med andra företagare för att få fram nya produkter. Patent, licenser och andra frågor som rör immateriella rättigheter har därför blivit alltmer komplicerade. Och mitt i denna spretiga

utveckling står universiteten som dessutom har flera, ibland kolliderande, uppdrag: att värna om fri och öppen, gärna kritisk forskning men också att verka för att kunskap utvecklas vidare, exempelvis i företag, så att vi får ny teknik och bättre läkemedel.

– Vad är exempelvis en mobiltelefon? En praktisk pryl att ha i fickan. Men också en kunskapsplattform där tusentals olika patent kan utvecklas, exempelvis kamera, kalender, GPS, pulsmätare och allt möjligt annat.

DET ÄR ULF PETRUSSON som förklarar. Han är professor i rättsvetenskap samt föreståndare för CIP och för institutet för innovation och samhällsförändring.

På engelska och på Facebook

GU Journalen

har en speciell pdf-version där ett urval artiklar presenteras på engelska. Se mer på www.gu-journalen.gu.se.

7980

så många bilder finns nu i GU:s bildbank. Gå till www.gu.se/bild.

Men han är också initiativtagare till ICM, masterutbildningen där studenterna, istället för att läsa olika ämnen var för sig, får öva sig i gemensamma rollspel, projekt ute i verkligheten, internationell praktik samt uppsatsskrivande.

– Och jag rodnar nästan när företrädare för olika amerikanska företag berättar om hur duktiga våra studenter är: skickliga, ansvarstagande och drivna.

Att det är ont om yrkeskunliga personer som kan mer än sitt specialområde, kan Ruud Peters intyga.

– Det beror på att företagen och universiteten, men också studenterna, är konservativa. Att utbilda sig till ingenjör vet man vad det är. Men en ingenjör som lärt sig samarbeta med ekonomer och jurister, vad ska det vara bra för?

Också lärosätena har svårt att bryta gamla mönster, menar Ulf Petrusson.

– Vi säger att vi vill vara tvärvetenskapliga och stimulera till nyfikenhet. Men i verkligheten premierar universiteten det traditionella medan den som vill trampa nya stigar får vara beredd på ständig kamp.

Men universiteten har ett mycket större ansvar för samhällsutvecklingen än man kanske förstår, menar Ulf Petrusson. Bland annat handlar det om att bidra mer aktivt när kunskap omvandlas till produkter på en marknad.

- LÄKEMEDELSPATENT är ett tydligt exempel: Idag satsar universiteten miljontals skattekronor på att utveckla substanser som är verksamma mot exempelvis aids. Sedan låter man industrin ta över vidareutveckling och marknadsföring. Läkeutveckling är dyrt vilket innebär att de som kanske mest behöver mediciner, fattiga människor i utvecklingsländer, inte har råd.

Det faktum att det i Sverige, till skillnad från i andra länder, är forskaren som äger sina resultat och inte lärosätet, innebär också problem, menar Ulf Petrusson.

FOTO: JOHAN WINGBORG

Ulf Petrusson

»Jag är inte principiellt emot att forskare kan tjäna pengar på sina resultat. Men det så kallade lärarundantaget får en hel del olyckliga konsekvenser.«

”

– Jag är inte principiellt emot att forskare kan tjäna pengar på sina resultat. Men det så kallade lärarundantaget får en hel del olyckliga konsekvenser. Dels får den enskilde forskaren eller forskargruppen ta ett ansvar som de kanske inte alltid mäktar med eller har intresse av. Dels, eftersom lärosätena inte känner ägaransvar för uppkomna forskningsresultat, är de heller inte så intresserade av att tillhandahålla stödstrukturer och relevanta miljöer. Och om forskningsresultat är tidsbundet låsta i privata projekt kan universiteten inte heller utveckla dem vidare. Istället för att skuldbelägga industrin för att medicinerna är så dyra eller lämna över besluten till enskilda forskare borde universiteten centralt ta ett tydligare ansvar för forskning som är finansierad av skattemedel för att skapa samhällsnytta. Ett exempel är att förhandla fram avtal som garanterar utvecklingsländer kostnadsfria mediciner.

MEN DET HANDLAR också om att hitta ett fungerande sätt att hantera de förändrade beteenden som ny teknik ofta leder till.

– Utan Napster inget iTunes, utan Pirate Bay inget Spotify. All utveckling utmanar existerande strukturer. IT-samhällets framfart

har exempelvis ökat behoven att skaffa sig information vilket öppnat för nya affärsmodeller. Det är i grunden väldigt positivt eftersom alltmer kunskap blir tillgänglig för allt fler människor. Men konsekvensen är att nuvarande regelsystem utmanas. Hur bygger vi exempelvis en ekonomi kring att allt är gratis?

IMMATERIALRÄTT bör inte längre främst handla om att skydda produkter från intrång utan om att skapa regler så att all den kunskap som finns, exempelvis vid universiteten, kan användas i välfärdsbygget, menar Ulf Petrusson.

Antipiratbyrån gör det därför enkelt för sig när de jämför olovlig nedladdning med att stjäla en bil.

– Intellectuella tillgångar är kunskap. Att ladda ner exempelvis film och musik kan därför ses som att tillägna sig vetande. För allmänheten är det därför inte självklart var gränsen går mellan stöld och inhämtande av kultur och lärdom. Samtidigt är det fel att tro att upphovsrätt endast är en fråga för konstnärer och journalister. Hela vår ekonomi bygger på att människor kan ta betalt för sitt arbete. Utmaningen är därför att bygga ett system som är tydligt, fritt, tillåtande

och demokratiskt, men ändå inte hur öppet som helst, för då kommer till slut vårt ekonomiska system att kollapsa. Kanske är människor beredda att betala för information och kultur om villkoren är rimliga?

Studenterna på ICM kommer från Sahlgreńska akademien, Handelshögskolan och Chalmers. Men egentligen borde den här typen av gränsöverskridande utbildningar passa lika bra för statsvetare, sociologer, konstnärer eller historiker, menar Ulf Petrusson.

– Om man bara hade gått på vad de här studenterna säger på intervjuer hade de nog sällan fått chans till praktik i amerikanska företag eftersom de är så ödmjuka, säger Marshall Phelps. Men när de sedan börjar jobba, oj, så duktiga de är.

EVA LUNDGREN

FAKTA

Ulf Petrusson är professor i rättsvetenskap samt föreståndare för två centrumbildningar: IIS, Institutet för innovation och samhällsförändring, samt CIP, Centrum för studier av intellektuella tillgångar, ett samarbete mellan GU och Chalmers. Han är också initiativtagare till masterprogrammet Intellectual Capital Management som tillhandahålls på Göteborgs universitet som en profil genom masterprogrammet Business Creation and Entrepreneurship in Biomedicine på Sahlgreńska akademien. Utbildningen bedrivs i samarbete med juridiska institutionen på Handelshögskolan. IIS och CIP samarbetar i forsknings- och utbildningsprojekt med enheten Innovation och entreprenörskap på Sahlgreńska akademien.

Utbildningen består av kurser, rollspel, ett verklighetsbaserat projekt, internationell praktik samt uppsats.

Erik Siira visar hur en bok skannas i en så kallad digitaliseringsrobot som inte skadar bokens pärm eller bindning.

UB i topp med digitala tjänster

UB är bäst på digitalisering bland landets universitetsbibliotek. Det innebär att allt fler författararkiv, doktorsavhandlingar och annat material går att hitta på Internet, exempelvis genom en enkel sökning på Google.

Men än återstår mycket arbete innan hela UB finns på nätet.

DET VANLIGA ÄR att bibliotek först katalogiserar sina verk och sedan publicerar dem. Men UB gör tvärtom och lägger snabbt ut material så att det kommer till användning. Först därefter bestämmer man exakt var det ska inordnas, berättar Erik Siira, systemutvecklare vid UB:s digitala tjänster.

– Varje verk som ska digitaliseras skannas eller fotograferas högupplöst från pärm till pärm. Också detaljer som vattenstämplar och anteckningar kommer med. Det kan ju exempelvis vara intressant att undersöka vad Carl Snoilsky skrivit i marginalerna på sina många böcker som ingår i våra samlingar.

TROTS ATT UB varken fått ett tydligt uppdrag eller resurser startade biblioteket på eget initiativ flera stora digitaliseringsprojekt förra året. Bland annat skannade man material från Svenska Gallupinstitutet, cirka 550 undersökningar från perioden 1942–1954. Också Skolverkets läroplaner och styrdokument från 1970 och framåt har skannats, cirka 600 objekt.

– Läroplanerna var så efterfrågade att vi fick ägna hela sommaren åt att skanna dem. Vi ska också digitalisera universitetets cirka 8 000 doktorsavhandlingar från 1902 fram tills idag samt har just skrivit på ett avtal om att skanna Chalmers avhandlingar.

Digitalisering är förstås ett sätt att göra olika sorters material mer lättillgängligt. Men det handlar också om att minska slitage på ömtåliga alster.

– Men när det gäller dagstidningar är digitalisering även ett bevaringssätt; de är tryckta på så dåligt papper att de försvinner om vi inte skannar dem.

Vilka material är det då UB i första hand digitaliserar? Dels handlar det om unika objekt som inte finns någon annanstans i världen.

– Men vi känner också ett speciellt ansvar för Västsverige, berättar Erik Siira. Exempelvis alster av Ivar Arosenius hamnar högt på vår lista: han var från Göteborg och hans verk är dessutom unika och mycket efterfrågade.

En vanlig flatbäddsskanner riskerar förstöra böckerna. Därför använder UB en speciell digitaliseringsrobot där ett prisma med två kameror sänks ner mellan sidorna i boken som bara behöver vara halvöppen. När kameran åker upp sugs samtidigt nästa sida med så att ett nytt uppslag kan skannas. Hastigheten är 1 500 sidor per timme. Men helt automatisk är roboten inte.

– Nej, det måste sitta någon med hela tiden som kollar så att det blir rätt och ibland justerar inställningarna. För detta monotona och ansträngande jobb har vi anställt ett par jätteduktiga assistenter.

EFTER SKANNINGEN skickas materialet till OCR-service som gör det sökbar och sedan omvandlas verket till lämpligt format, exempelvis pdf.

– Än så länge går det inte att OCR-

behandla handskrifter men det kommer. Allt vi publicerar går att söka, inte bara på UB, utan också exempelvis på Google. På så sätt gör vi det tillgängligt för forskare och studenter men också för en intresserad allmänhet.

»Men Sverige ligger långt efter övriga nordiska länder.«

ERIK SIIRA

UB samarbetar med bland annat Litteraturbanken, Språkbanken och Svensk Nationell Datatjänst men också med exempelvis Kvinnsam när det gäller kvinnliga författare.

– Vi har också ett digitaliseringsprojekt ihop med universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund samt med Linköpings stiftsbibliotek. Allt vi gör följer internationella standarder, till exempel Open Archival Information System.

UB HAR KOMMIT LÄNGST bland svenska universitetsbibliotek när det gäller digitalisering.

– Men Sverige ligger långt efter övriga nordiska länder, berättar Erik Siira. Norge är bäst: om två år beräknar Nasjonalbiblioteket i Oslo ha digitaliserat all norsk litteratur, de har redan avverkat cirka 75 procent. Det kan man jämföra med Kungliga biblioteket som bara digitaliserat 0,01 procent av sina samlingar.

TEXT: EVA LUNDGREN

FOTO: JOHAN WINGBORG

FAKTA

UB har fem kriterier för digitalisering.

Materialet bör vara:

- publiceringsbart
- unikt i världen
- i behov av fysiska bevarande åtgärder
- efterfrågat
- västsvenskt

Har du förslag på material som uppfyller ett eller ännu hellre flera kriterier och som du tycker bör digitaliseras? Vänd dig till UB: digitalisering@ub.gu.se.

VISION 2020- SEMINARIUM

"Satsa på det som är unikt skandinaviskt"

Det rekommenderade Andrew Law från Open University i Storbritannien som flög in över dagen för att delta ett Vision 2020-seminarium om digitaliserad utbildning.

Andrew Law

HARVARD, STANFORD, MIT, University of California, King's College i London. Listan över världsledande universitet som idag ger

Massive Open Online Courses (MOOC:s), där tiotusentals studenter samtidigt följer distanskurser över nätet, kan göras lång. Om, och i sådana fall hur, utbudet av MOOC:s kommer att förändra förutsättningarna för högre utbildning är en omtvistad fråga. Det var också utgångspunkten för det första av en serie seminarier utifrån universitetets strategidokument Vision 2020. Seminariet den 29 maj inleddes av Andrew Law från brittiska Open University som har utvecklat distanskurser sedan 1970-talet, bland annat i samarbete med BBC.

OPEN UNIVERSITY erbjuder idag gratis kurser utifrån MOOC-konceptet, vid sidan av avgiftsbelagda kurser. Andrew Law betonade att han inte är en förespråkare för MOOC:s specifikt, men att det är en variant av kurser som idag är nödvändiga för Open University:

– Vi ger kurserna gratis. Men slutar vi med dem skulle vi förlora mycket pengar. Det är viktig marknadsföring för våra avgiftsbelagda kurser som följs av över 250 000 studenter. Det fanns farhågor om att gratiskurserna skulle minska intresset för de kurser vi tar betalt för, men så har det inte blivit.

Andrew Law betonade också

vikten av att kontinuerligt analysera allt ifrån kvalitet på utbildningar till hur studenter rör sig på nätet. När det gäller frågan om GU ska erbjuda MOOC:s ställde han sig frågande till vilket problem som skulle lösas:

– Har ni svårt att locka studenter? Eller handlar det om att lösa behov som finns hos era befintliga studenter? Jag är inte riktigt klar över vilket problem ni vill lösa genom att erbjuda MOOC:s?

Lars Hansen, som på ledningens uppdrag bevakar frågan, visade att Göteborgs universitet inte utmärker sig när det gäller utbudet av onlinekurser vid svenska universitet.

– Av hela vårt utbud av fristående kurser ges 8 procent online. Räknar vi med programmen

»Jag är inte riktigt klar över vilket problem som ni vill lösa genom att erbjuda MOOC:s.« **ANDREW LAW**

landar vi på kanske 2–3 procent. Idag är vi inte speciellt bra på online-utbildning.

Enligt Lars Hansen finns tre starka skäl till varför GU ska satsa på MOOC: stärka universitetets varumärke, sprida utbildning till människor i världen som inte har samma möjligheter och nya sätt att utveckla pedagogiken. Tre skäl som talar emot är: för dyrt, för sent och för svårt att uppnå lärmål.

Några klara besked om vad GU ska göra framkom inte på seminariet.

- VI MÅSTE FUNDERA noga på vad vi vill och ta steg för steg, sade rektor Pam Fredman som såg kunskapsspridning, det livslånga lärandet och ökad tillgänglighet som viktiga argument för att

erbjuda nätkurser. Vicerektor Margareta Wallin Peterson betonade dock att det krävs bra infrastruktur, både IT och pedagogik, för att distanskurser över nätet ska bli framgångsrikt.

Pam Fredman menade att universitetet också verkar i ett politiskt sammanhang.

– Eventuella omfördelningar av resurser som skulle krävas för att till exempel utveckla utbudet av onlinekurser måste föregås av noggrann analys.

ANDREW LAW AVSLUTADE med en rekommendation: Om GU vill konkurrera på en internationell onlinemarknad vore det bra att fokusera på det som är unikt svenskt eller skandinaviskt.

– Ni har mycket som är unikt

och med risk för att bli etnocentriska kan det vara en god idé att fokusera på det. Det finns ett stort internationellt intresse för sådant som är och har varit kännetecknande för Sverige, till exempel ert välfärdssystem eller skandinavisk kultur och historia. Där kan ni erbjuda kunskap och kompetens som är unik i världen, sade Andrew Law.

HENRIK AXLID

Läs mer

En längre sammanfattning av seminariet: www.gu.se/omuniversitetet/aktuellt/nyheter/. Mer om MOOC i GU Journalen nummer 2-2013: <http://issuu.com/universityofgothenburg/docs/guj2-13>.

urbangardening @globalstudies

► På institutionen för globala studier spirar trädgårdslusten hos personal och studenter.

– Vi startar upp ett odlingsprojekt i linje med målen i Vision 2020 om starkt samhällsansvar, globalt engagemang och inspirerande arbetsmiljö som kan föra oss närmare varandra, säger Kim Wistedt, arbetsmiljöombud, studieadministratör och projektledare.

Satsningen ligger också i linje med flera av institutionens kurser i humanekologi, globala utvecklingsstudier och Museion. Framöver kan forskarseminarier och samverkan med studentkår, akademihälsan och Previa bli verklighet och ge kunskaper i stresshantering och friskvård.

Projektet knyter även an till historien med seminarieparken. Blivande folkskollärare fick här utbildning i teoretiska odlingskunskaper och tekniker. Närheten till Konstpedemin ser Kim som en tillgång och utvecklingsmöjlighet för projektet i en mer konstnärlig riktning. Tankar på att bilda en odlarförening inför 2014 finns och innebär möjlighet att söka ett engångsbidrag från Göteborgs Stad.

Sara Eliasson och Kim Wistedt förbereder planteringen.

FOTO: HELENA SVENSSON

Årskort på SJ beskattas inte

► Internrevisionens granskning av institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori visar att det finns brister i den interna styrningen och kontrollen. Bland annat har inköpskort använts vid resor utomlands, de flesta av fakturorna saknar inskannade kvitton. Enligt universitetets regelverk får inköpskort inte användas vid resor.

I granskningen framkom även att institutionen köpt ett silverårskort på SJ (42 100 kronor) till en universitetslektor bosatt i Stockholm. Trots att syftet med kortet var att bekosta resor till och från arbetet har ingen beskattning av löneförmånen skett. Ytterligare två årskort ska ha köpts in under liknande omständigheter. Enligt prefekten kommer institutionen sluta köpa in SJ-årskort. Internrevisionen uppmanar institutionen att justera förra årets årskort.

Dessutom konstateras att det finns brister i rutinerna kring redovisning av bisysslor. Drygt hälften av de anställda har rapporterat men flera har inte uppdaterat sin bisyssleredovisning sedan hösten 2011.

INSTALLATIONEN

Bilden ovan: Installationstal av Karin Nelson, ny professor i musikalisk gestaltning, som fick hela publiken att sjunga allsång.

Bilden till höger: Kristina "Snuttan" Sundell fick Ångpanneföreningens pris på 100 000 kronor för sina populärvetenskapliga insatser.

EN HÖGTID FÖRBEREDD IN I MINSTA DETALJ

DET ÄR BARA två timmar kvar. Vid tolvtiden samlas de 25 festklädda marskalkarna, med gulblå band och vita studentmössor, i en ring på andra våningen i Konserthuset för en genomgång. Studentövermarskalk Alice Andersson går igenom exakt vad var och en ska göra och vad som förväntas av dem. Studentmarskalkerna, som kan beskrivas som värdar, ska ge lite extra glans och flärd. Till uppgifterna hör att hälsa alla välkomna, dela ut program och ta hand om gästerna.

Tandläkarstudenten Linda Boström, 25 år, är ny som marskalk: – Det är en fin högtid som man inte vill missa. Det ska bli intressant och festligt. Jag är också ny ordförande för GUS, Göteborgs universitets

studentkårer, så nästa år ska jag hålla studentalet.

En stund senare, exakt kl. 13.15, ska de nya professorerna infinna sig i Stenhammarsalens foajé för att ställa upp sig i två led. Tidigare har det hållits en repetition i sal 10. Det är också tid för påklädning: rektor, prorektor, vicerektorer och dekaner ikläds mörka kåpor och smycken.

MUSIKERNA OCH ARTISTERNA har repeterat hela förmiddagen. Professor Anders Wiklund är så kallad Director Musices, alltså den person som har det yttersta ansvaret för det musikaliska programmet. Han pustar ut och slår sig ner för att äta en bit mat. Läget är under kontroll, berättar han.

Förberedelserna har pågått i ett par månader. Allt är planerat in i minsta detalj.

– Det är ett kul och hedersamt uppdrag, säger han. Vi visar upp det bästa som Högsolan för scen och musik har att erbjuda och studenterna ställer med glädje upp.

Senast kl. 13.50 ska alla gäster ha intagit sina platser. Tystnaden lägger sig. Ceremonin inleds traditionsenligt med att installandi och andra professorer tågar in till marschmusik av den brittiske barockkompositören Jeremiah Clarke. Festen kan börja!

TEXT: ALLAN ERIKSSON
FOTO: JOHAN WINGBORG

Broschyren formgavs av Kristina Edgren Nyborg och Maria Lycke.

FAKTA

Totalt 39 professorer installerades och 25 gäst- och adjungerade professorer hälsades välkomna. Under installationen delades även Ångpanneföreningens pris ut som i år gick till zoologen Kristina "Snuttan" Sundell för hennes stora populärvetenskapliga insatser.

Ett sammandrag och bildspel av professorsinstallationen finns på: www.gu.se/nyheter.

Lena Martinsson
Ny professor i genusvetenskap

– På installationen ska man vara sobert klädd, men det får inte bli för strikt. Skorna sticker ut, lite crazy-dazy, tycker jag. Skorna är ett rebelliskt förhållningssätt till den strikta ceremonin. De är en rolig mix av både 20- och 70-tal. Visst är de snygga! Jag köpte dem i San Francisco och det är första gången jag använder dem.

– Att bli professor är ett slags erkännande, med det följer också ett ansvar. Vi lever i en tid då det är viktigt att vrida och vända på perspektiv och inse att det finns mycket makt i kunskap. Det är väldigt spännande.

Men vad har du på fötterna?

GU Journalen gjorde en snabb koll över gästernas skor.

Maria Ransjö
Ny professor i ortodonti

– Det var min syster, som jag hälsade på i Dubai, som tyckte att jag skulle ha de här skorna. De är snygga men med så hög klack att min syster fick göra knufftestet på mig i affären och jag klarade av det. Nackdelen är jag får gå sidled upp för trapporna.

– Att bli professor var inget jag planerade. Det är ingen stor grej för mig men vägen hit har varit rolig och spännande. Jag gillar mitt arbete men inte all administration som följer med det nya ansvaret.

Henrik Agndal
Ny professor i företagsekonomi med inriktning mot interorganisatoriska relationer

– Jag har på mig ett par gamla Eccoskor. Jag fick putsa upp dem rejält, så de glänser rätt bra. De är framförallt bekväma och sköna. Jag tycker de passar bra till detta högtidliga tillfälle.

– Att bli professor är en belöning för allt hårt arbete jag har lagt ner efter att ha studerat och forskat i 15 år.

Anna-Sofia Maurin
Ny professor i teoretisk filosofi

– Oh, det kan jag berätta mycket om. De jag har på mig kommer från Swedish Hasbeens, ett svenskt märke som har blivit väldigt populärt. Stilen på träskorna är influerad av 70-tal och ger en härlig retrokänsla. Jag, som kommer från Österlen, är upp-

vuxen med tofflor. Det har blivit ett beroende, jag har 9 par Swedish Hasbeens-skor. Okej. Jag erkänner, jag är en skooholic. Passar på att köpa många när det är rea. De jag har på mig idag är höga, sköna och jättesnygga.

Staffan Aspegren
Adjungerad professor i scenisk gestaltning med inriktning mot musikdramatik

– Jag hyrde rubbet på Tonys här i Göteborg och lackskorna är snygga. Varför där? Jag googlade. Jag hade inte så mycket att välja på en fredag. Egentligen hade jag velat ha en mörkblå frack, men det passar

nog inte så bra. Man är ju inte särskilt van vid sådana här kläder inom teatervärlden, så det känns lite högtidligt.

Etnolog prisas

Sven B Ek är en av etnologins grand old men. Han var GU:s första professor i etnologi och blir nu jubeldoktor vid Lunds universitet - det är 50 år sedan han disputerade. GU Journalen ringde upp Sven B Ek några dagar före den stora dagen.

Hur förbereder du dig?

– Jag ska ha på mig min frack från 50-talet. Av någon anledning är Lunds universitets promotionshögtid fasligt traditionell, det är mycket noga vad man har på sig. Jag letade flera timmar efter min svarta väst som jag till slut hittade i en malpåse på vinden. Min hustru och mina barn tycker det ska bli roligt i alla fall. Jag ser det som ett tecken på att jag har blivit äldre.

Sven B Ek

FOTO: JOHAN WINGBORG

Din avhandling *Väderkvarnar och vattenmöllor* (1962), som är en etnologisk studie i kvarnarnas historia, blev tydligen ganska uppmärksam. Berätta.

– Den blev, löjligen nog, en bestseller. Upplagan sålde slut flera gånger om. Det händer fortfarande att folk hör av sig och vill köpa den. Boken blev en klassiker inom etnologi. Från början var jag intresserad av bondekultur men eftersom bönderna höll på att dö ut fick jag hitta en ny klass. I boken *Nöden i Lund* (1971) studerade jag ett arbetardistrikt i Lund som hotades av rivning. Jag skrev på debattsidorna och det hela ledde till att sossarna ändrade sitt beslut.

Jag har hört att du skriver med papper och penna. Stämmer det?

– Det ska man göra. Jag skriver inte på dator alls, trots att jag en gång i tiden gick en skrivmaskinskurs. Jag var den första professorn inom humaniora som datoriserade sin institution. Konsekvensen blev att alla skaffade en dator utom jag. Inte ens som dekan hade jag en dator. Jag tycker om att skriva för hand, så det har blivit en vana. Jag tror man blir försiktigare när man skriver med penna och papper. Faktum är att jag ytterst sällan behöver ändra något i mina texter, om det beror på att det blir bra ändå, låter jag vara osagt.

Du har även varit deckarförfattare.

– Jag ville göra något annat. Det lustiga är att *Sommarmord* (1969), som utspelas på ett pensionat i klassisk Agathe Christie-stil, blev väl mottagen av recensenterna trots att den kom ut samtidigt som succéförfattaren Bo Balderson. Han sålde mycket bättre än jag och var en svår konkurrent. Min uppföljare *Döden i Lund* var en parafra på *Nöden i Lund* och handlade om en konsthandlare som visade sig vara en knarkhandlare. Men egentligen var det en skämtsam och ironisk skildring av den tidens akademiska samhälle.

Hur kom det sig att du hamnade på Göteborgs universitet, där du var professor från 1980–1996?

– Jag var kulturchef i Landskrona i tio jättegodt år innan jag blev lurad att söka professuren i etnologi vid GU. Jag var då en bit över 50 och tyckte det var dags att gå tillbaka till det akademiska livet. Det fanns redan en stark miljö när jag kom till Göteborg. Under åren har det producerats många avhandlingar och det har varit högt söktryck till våra utbildningar. Det finns fortfarande en viss vitalitet men ämnet har tappat studenter överallt, inte bara vid GU. Det är synd och tråkigt att etnologi i besparingstider har blivit utkonkurrerat av andra ämnen med likartad inriktning. Den här utvecklingen varnade jag för på ett tidigt stadium.

TEXT: ALLAN ERIKSSON

Övertro på chefer inte sunt

Amundsen, Cook och Scott var stora polarexpeditionsledare. Hemliga agenter, gillesledare i virtuella spel och abbedissan i nunnekloster är andra exempel på ledare.

Vad säger de om vår tid? Mycket mer än vad vi kan tro, menar Björn Rombach, prefekt vid Förvaltningshögskolan, som är aktuell med antologin *Det extrema ledarskapet*.

DU OCH MEDREDAKTÖREN Östen Ohlsson är kritiska mot ledarskapsdiskursen. En slutsats är att väldigt lite nytt har kommit fram trots decennier av forskning. Vad beror det på?

– När man har läst ett stort antal böcker och artiklar om ledarskap förbluffas man av att det står ungefär samma sak överallt. Förutom att de flesta är odrägligt tråkiga tar de upp samma teorier och likartade exempel. Det vanliga är att man studerar ledarskap i offentliga organisationer eller företag, alltså situationer där läsaren känner igen sig. Litteraturen undviker exempel som ruskar om våra invanda föreställningar.

Men vad kan man lära sig av att studera ledarskap i mer ovanliga sammanhang?

– Jag och Östen Ohlsson har tidigare skrivit två böcker om ledarskap. Vi har en folkbildande idé. Ambitionen är att visa hur man kan tänka och att lära läsaren att tänka själv. Med den här boken vill vi visa vad det är för fel på diskursen, men också ge vårt bidrag till en mer nyanserad bild av ledarskap. Genom att visa upp ledare i extrema sammanhang får man en sannare bild än den snäva normalitet som ledarskapslitteraturen ger. Det man tydligt ser i extrema miljöer finns också i de vanligare och kan lära oss alla något.

– Det vore sunt om ledare och följare hade en mer balanserad syn på vad ledarskap kan åstadkomma, säger Björn Rombach, aktuell med den nya antologin: *Det extrema ledarskapet*.

Att vi idag efterfrågar ledare som är förändringsbenägna, flexibla och kommunikativa, vad säger det om vår tid?

– Det brukar stå så i platsannonser. Vem vill ha en konservativ, stel och inbunden chef? Frågan är vad för slags ledare vi vill ha. Idag är det också starkt fokus på ekonomi. Vem utser en ledare som säger sig vara ointresserad av ekonomi? Egenskaper som alltid har efterfrågats är karisma och handlingskraft.

– Vi har relativt lätt att förstå vår historia eftersom andra har bringat ordning i den åt oss. Men vi har oerhört svårt att förstå vår egen tid. Mycket av det vi tror oss veta om vår tid kommer att visa sig vara felaktigt. Det gäller definitivt förändringstakten som inte är särskilt stor för närvarande. Vi har en lång tid levt i relativ stabilitet.

– Människor och grupper kan vi hjälpligt förstå intuitivt. Men organisationer har de flesta mycket svårt att läsa. Exempelvis är de instabila och därmed föränderliga. Det är ledningens uppgift är att få dem att stå still. Det görs under stridsropet: ”Den stora reformen”. Metoden att få organisationen att stå still är att förändra! Om vi vill att GU ska vara ett brett, stort och undervisande universitet, då är det viktigt att reformera.

I boken argumenterar ni för att man bör betrakta ledarskap som ett problem snarare än en lösning. Varför är den distinktionen så viktig?

– En vanlig föreställning är att mera ledarskap eller nya ledare är lösningen. Allt pekar på att det ofta är fel. Nästa ledare hamnar i samma situation. Det är inte bara ledaren som leder, utan det är också medarbetarna som följer. Naturligtvis spelar det roll vem som är chef men det spelar inte alls så stor roll som vi vill tro. Ta bara ett exempel: rektorerna för Sveriges universitet är olika som chefer men har byggt påtagligt lika universitet.

Hur kommer det sig att vi så sällan diskuterar ledarskapet som idé?

– Ett problem är att chefer inte hinner reflektera över ledarskapet, utan uppslukas av allt fler arbetsuppgifter och möten. Det är inte hälsosamt att som chef köra på i högsta fart utan att reflektera och utveckla sig i ledarskapet. Om dagen hackas sönder i femminuters intervaller då finns ingen tid över för reflektion. Studier visar att chefer tillbringar för många timmar på möten och har för många underställda.

Det råder olika åsikter om vad som är ett bra ledarskap. Men i boken undviker ni att ge ett svar på den frågan.

– Vi tillskriver ofta chefer övermänskliga egenskaper, vilket går tillbaka till hjälte-myter. Ledarskap är komplext, dels är det en praktik, dels är det en diskurs. Det är mycket lättare att peka på olämpliga chefer i den givna situationen. Om vi ska beskriva vad som kännetecknar en god chef blir det

»Dagens fokus på struktur, med många chefer, nivåer och reformprojekt, där mycket tid går till möten och dokumentation, är ett dyrt sätt att leda en organisation på.«

BJÖRN ROMBACH

en fantasilista, en sådan person finns inte och behövs inte heller. Alla har sina brister och styrkor. Framgångsrikt ledarskap beror i hög grad på medarbetarna, att det finns en genuin vilja att göra något bra med den här organisationen.

Kan det bli för mycket ledarskap?

– Det beror på vår övertro på ledarskap. Det går också mode i vad ledare i en bransch fokuserar på. Just nu är det ett stort fokus på struktur och det gäller i hela samhället. I andra tider kan det vara större intresse för verksamheten. Detta pendlar fram och tillbaka, när det har varit struktur för länge efterfrågas verksamhetsfokus. En annan trend är centralisering och har man varit med länge är det lätt att bli cynisk. Men det kommer att vända.

– Olika sätt att leda verksamhet kostar olika mycket. Dagens fokus på struktur, med många chefer, nivåer och reformprojekt, där mycket tid går till möten och dokumentation, är ett dyrt sätt att leda en organisation på. Det slukar inte bara mycket pengar och tid utan också positiv energi. Ett större fokus på verksamhet skulle minska läckagen. När ledning och styrning kostar alltmer reagerar medarbetarna.

Samma trend finns alltså även på Göteborgs universitet?

– Absolut! Man vill ha ett mer sammanhållet universitet, där det är mer ordning

och reda samt styrning och rättvisa. Man vill komma ifrån ett system där var och en gör på lite olika sätt. Så kan vi inte ha det. Och det sätter fokus på strukturen. Men det enda systemet är inte självklart bättre än något av de andra och kräver stora resurser för att vidmakthållas. Det är något naturbundet i den här rörelsen från strukturfokus till verksamhetsfokus och tillbaka. Och just nu är vi nära den punkt där nackdelarna blir så stora att pendeln måste svänga tillbaka.

Skulle du placera akademiskt ledarskap i samma kategori som extremt ledarskap?

– Nej. Vi gör stort väsen av att vi är annorlunda. Vi var mer olika förut, men nu, inte minst efter autonomireformen, är vi påtagligt lika andra myndigheter. Jag tror inte på idén om att ledas av den främste bland likar, men chefen måste begripa vad verksamheten handlar om. Det är lättare att leda institutioner om man själv har en auktoritet i professionen och kommer från ämnet. Det som är lika för alla myndigheter är att det finns en massa ramar och regler som begränsar chefens handlingsutrymme. Men chefer nära verksamheten påverkar ganska mycket. Trots det och trots alla reformer är det inte så mycket i undervisningen eller forskningen som har förändrats.

På senare år har det vuxit fram en marknad av företag som säljer ledarskapskurser. Hur ser du på denna trend?

– Mycket av det som säljs är en trading av fasligt förlagade teorier om ledarskap. Det är ingen bra utveckling. Många stora organisationer har slutat att köpa managementkurser från konsultföretag och gör det bättre själva. Universitetet borde ta ett större ansvar för dessa utbildningar, vilket också sker vid GU.

Förändringar har en stark lockelse, men vad för slags ledarskap får vi se mer av i framtiden?

– Vi har en konstig idé om förändring. Vi kan ju omöjligen veta vad som blir resultatet. En rimlig förutsägelse är att en mindre del av förändringarna leder till förbättringar och en större del till försämringar. Förstår vi det får vi helt andra perspektiv på ledare. Jag tror att vi i framtiden kommer att få mindre av myter om ledarskap. Kunskapen om ledarskap blir, trots allt, bättre och bättre.

Har du själv någon förebild?

– Nej, men jag tror att man präglas av människor man möter eftersom man hela sitt liv har letts och levt i organisationer. För mig har det varit roligt att gå ifrån att studera ledarskap till att praktisera det. Jag är prefekt på halvtid så det är toppen att kombinera det med att forska, undervisa och skriva böcker.

**TEXT: ALLAN ERIKSSON
FOTO: JOHAN WINGBORG**

Med nyfiket sinne

Det är allt eller inget som gäller, förklarar Henrik Zetterberg.

– Forskningen är mitt arbete och min hobby, mycket mer hinner jag inte med.

Men så är han också ledare för ett sammansvetsat gäng som hör till världseliten inom ett speciellt område: att hitta tidiga biomarkörer för hjärnans sjukdomar, främst alzheimers.

NÄR JAG TRÄFFAR Henrik Zetterberg, professor i neurokemi, tar han just en paus på sitt rum inne på Mölndals sjukhus. Ena väggen pryds av foton på de tre sönerna. Men mina ögon dras till hörnet vid fönstret: hänger det inte en fasaväckande mask där med stora horn?

– Det är förstapriset i ett konstlotteri och en trofé från min allmäntjänstgöringstid vid Kärnhuset i Skövde. Konstverket har hamnat här eftersom det råder delade meningar hemmavid om hur vackert det är.

Henrik Zetterbergs forskningsintresse började med en present från pappa: *Ateisten och den heliga staden* av cancerforskaren Georg Klein.

– Boken beskriver bland annat spännande forskarmöten och redan då, när jag gick på gymnasiet, kände jag att detta var en värld jag ville bli en del av. Jag studerade till läkare men mitt mål var nog, åtminstone större delen av tiden, att forska. Så jag undersökte sambandet mellan virus och cancer och skrev en avhandling om Epstein-Barrviruset.

Så en dag kom alzheimersforskaren Kaj Blennow in på labbet.

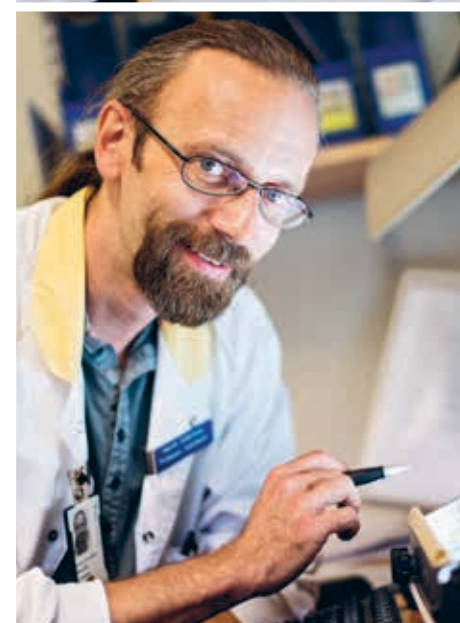
– Det han berättade om hjärnan och markörer för hjärnsjukdomar hos levande människor lät jättespännande. Så jag bytte spår och inledde ett samarbete med honom. I samma veva fick min fru, som är ögonläkare, en postdoktorstjänst i Boston och som

tur var lyckades jag också få en tjänst där. I USA lärde jag mig bland annat att forska på zebrafiskar: äggen är helt genomskinliga och eftersom organen, inklusive hjärnan, utvecklas inom ett dygn går det att följa tillväxten på ett fantastiskt sätt.

Det forskarteam Henrik Zetterberg, tillsammans med Kaj Blennow, leder består av ett femtiotal experter från en mängd olika områden, bland annat läkare, fysiker, biokemister, molekylärbioologer och biomedicinska analytiker. De flesta finns på Mölndals sjukhus där Henrik Zetterberg är överläkare, men zebrafisk- och cell-laboratoriet ligger på Sahlgrenska. Och att överläkare på universitetssjukhus är aktiva forskare tycker han borde vara självklart.

- DEN KLINISKA FORSKNINGEN i Sverige skulle gå mycket bättre om universitetssjukhusen inte prioriterade vård. Istället för att utföra vanlig rutinsjukvård, som lika gärna kan göras någon annanstans, borde patienterna engageras i forskningen. Jag tror faktiskt att många patienter blir förvånade när de kommer till ett universitetssjukhus och får vanlig sjukvård. En lista på pågående studier där man skulle kunna vara med, är det minsta man skulle erbjudas. Sådant tar förstås resurser från vården men universitetssjukhus ska faktiskt ha lägre produktivitet än andra sjukhus, annars har man nog missuppfattat sin uppgift.

Medicinsk forskning handlar ytterst

Henrik Zetterberg menar att det är viktigt att leta efter markörer som tidigt kan avslöja alzheimer.

om att bota och lindra, men man får inte glömma bort nyfikenhetsaspekten, påpekar Henrik Zetterberg.

– Det innebär bland annat att vi måste följa de resultat vi får, oavsett vart de leder. För en tid sedan manipulerade vi en gen som har med alzheimers att göra hos zebrafisk. Märkligt nog hände ingenting påtagligt i hjärnan på fiskarna, istället påverkades tydligt nervceller i ryggmärgen. Trots att resultatet inte alls ledde dit vi hoppats måste vi självklart gå vidare med detta och antingen följa spåret själva eller berätta om det för ryggmärgsforskare.

DET ÄR OCKSÅ VIKTIGT att publicera sådant som går emot den hypotes man har, menar Henrik Zetterberg.

– De flesta forskare är överens om att alz-

heimers beror på att proteinet beta-amyloid klumpar ihop sig i hippocampus, hjärnans viktigaste minnesinlagringsstation. Varför proteinet börjar bilda klumpar vet man inte. Men för drygt ett år sedan visade vår grupp att syrebrist kan vara en orsak. Exempelvis får personer som drabbats av hjärtstopp oerhört höga nivåer beta-amyloid i blodet. Nyligen gjorde vi därför en studie på fridykare som kan hålla andan väldigt länge: det svenska rekordet ligger på 8 minuter och 43 sekunder. Det är väl ingen sport för mig direkt, men hjärnan verkar faktiskt inte ta skada och beta-amyloidnivåerna påverkades inte. Det var alltså en undersökning som gick emot vad vi först trodde men självklart måste detta publiceras, trots att resultatet var negativt, alltså inte gav stöd för vår hypotes. Vår slutsats nu är att graden

av skadlig syrebrist nog ligger någonstans mellan ett långvarigt frivilligt andningsuppehåll med bibehållen blodcirkulation och svår syrebrist som vid hjärtstopp, något som vi måste fortsätta forska på.

DET ÄR INTE BARA viktigt att förstå sjuka mekanismer. Också det som är friskt måste studeras, menar Henrik Zetterberg. Varför producerar exempelvis kroppen beta-amyloid om det nu är så farligt?

– Den gängse tolkningen har varit att det helt enkelt handlar om en olycklig biprodukt när en cellreceptor omsätts. Men vi misstänker att beta-amyloid istället har till uppgift att ta bort synapser som inte längre behövs. I hjärnan sker nämligen ideligen, så fort vi lär oss något, alldeles nya kopplingar av nervceller. För att dessa ska få plats

HENRIK ZETTERBERG

YRKE: Professor i neurokemi, överläkare på Sahlgrenska universitetssjukhuset, gästprofessor vid University College London.

FAMILJ: Fru och tre barn på 10, 7 och 5 år.

BOR: I Mölnlycke.

ÅLDER: 39 år, ett litet tag till.

SENAST LÄSTA BOK: Göran Rosenberg, *Ett kort uppehåll på vägen från Auschwitz*.

SENASTE FILM: *Sune i Grekland*.

FAVORITMAT: Hummer.

ÖVRIGA INTRESSEN: Musik, fiske.

BLIR GLAD ÖVER: Nya resultat och oväntade musikupplevelser, till exempel Ungerns melodifestival-låt, som jag tyckte var fin på något vis.

BLIR ARG ÖVER: När grejer går sönder som jag måste laga.

VILL GÖRA I FRAMTIDEN: Se vad barnen hittar på, fortsätta forska.

Det är på Mölndals sjukhus som Henrik Zetterberg oftast befinner sig. Han menar att på ett universitetssjukhus är forskningen minst lika viktig som behandling av patienter.

»Det finns påtagliga kreativa och lustfyllda aspekter av min forskning ...«

amyloid, bland annat bapineuzumab, som på djurförsök fungerar riktigt bra, men som i kliniska prövningar inte gett några säkra effekter. En annan liknande läkemedelskandidat, solaneuzumab, verkar ge en del positiva resultat på subgrupper av patienter, men svaren är inte helt lättolkade. Innan verksamma mediciner kan erbjudas på marknaden återstår mycket forskning, påpekar Henrik Zetterberg.

– Tyvärr brukar Alzheimers sjukdom upptäckas väldigt sent, när hjärnan redan är svårt skadad. Det kan vara skälet till att olika läkemedel fungerar så dåligt. Utmaningen är att sätta igång behandlingen kanske redan 15–20 år innan symtomen uppkommer. Frågan är dock vilka läkemedelsföretag som är beredda att satsa på dyra kliniska prövningar vars resultat kanske dröjer flera decennier. Och vilka individer ska man ta med i sådana prövningar?

EN GENVÄG KAN vara att använda personer som man vet har hög risk för alzheimers. I Columbia finns en släkt på över 200 personer med en ärftlig variant som drabbar cirka 50 procent av barnen till en sjuk förälder. Också i USA och Europa finns liknande familjer.

– Tillsammans med forskarna ha de bildat ett nätverk, Dominantly Inherited Alzheimer Network, i vilket nya läkemedel kommer att prövas på ett sätt som inte

primärt leds av läkemedelsindustrin utan av nätverket självt. Detta är ett extremt spännande initiativ som jag tror kommer att hjälpa oss på vägen mot nya läkemedel!

Den långsiktiga förhoppningen är att småningom kunna immunisera mot plackbildning i hjärnan. Kanske kommer det i framtiden i så fall att bli möjligt att vaccinera mot, inte bara barnsjukdomar, utan också mot ålderdomens sjukdomar, som alzheimers och Parkinsons.

DET FINNS OCKSÅ en gen, APOE 4, som var fjärde svensk bär på, som ökar risken för alzheimers 3–10 gånger. Det går att testa om man bär på den genen, berättar Henrik Zetterberg.

– Självt skulle jag dock inte göra det, dels för att alla som har denna gen inte blir sjuka, dels för att det ju ännu inte finns någon förebyggande medicin. Så vad ska man då göra med resultatet?

Det stora forskningsintresset har också fått Henrik Zetterberg att engagera sig i Sveriges unga akademi. Det är en satsning som initierats av Kungliga Vetenskapsakademien där ett trettiotal unga entusiaster diskuterar forskningens villkor.

– Men tanken är också att personer från olika discipliner ska inspirera varandra. Jag har exempelvis diskuterat med Palle Dahlstedt, som forskar om datorstödd kreativitet, om vi inte skulle kunna studera vad det egentligen är som händer i hjärnan på en musiker när allt plötsligt tänder till och musiken börjar svänga.

NÄR VI GÅR genom korridoren på Mölndals sjukhus hinner Henrik Zetterberg inte ta många steg förrän han blir stoppad av en doktorand som entusiastiskt berättar om ett resultat.

Just engagemanget och att forskning måste vara ett sätt att leva är något Henrik Zetterberg vill förmedla både till doktorander och intresserade grundstudenter.

– Självklart prioriterar jag familjen men andra intressen, som musik och litteratur, hinner jag inte alls med på samma sätt som förr. Det låter kanske tråkigt, men det tycker inte jag. Det finns påtagliga kreativa och lustfyllda aspekter av min forskning, som dessutom är extremt social och samarbetsorienterad. Och mitt gitarrspel låter hur som helst ganska eländigt nu.

Men i sommar ska familjen i alla fall iväg till sommarhuset på Instön innanför Marstrand. Där väntar bland annat en eka och ett friggebodsbygge.

– Vad jag längtar efter? Att kunna ta med barnen ut och fiska makrill. En komplikation i sammanhanget är att de själva är måttligt intresserade. Men innerst inne tror jag att de gillar det. Lite i alla fall.

måste gamla, inaktiva kopplingar rensas bort, annars skulle hjärnan bara fortsätta växa. Men vid Alzheimers sjukdom rensas alldeles för mycket.

TROTS ALL FORSKNING är Alzheimers sjukdom fortfarande gåtfull. Flera djurförsök har varit lyckosamma men några riktigt bra mediciner har ändå inte tagits fram, vare sig när det gäller att lindra symtomen eller att hindra att sjukdomen alls uppkommer.

– Det finns dock några symtomlindrande läkemedel som ofta fungerar under åtminstone några år och som varje Alzheimerpatient borde få pröva. Det är kanske inte mycket att komma med men ändå bättre än ingenting: denna korta tid kan trots allt vara värdefull både för patienten och anhöriga.

Det finns också antikroppar mot beta-

Världskänd lingvist gästade GU

Varför tror befolkningen i Bergen att kor är maskulina? Och vad har det med tyskar att göra?

Dessa frågor besvarade sociolingvisten Peter Trudgill vid en öppen föreläsning i Humanisten, Stora hörsalen, den 17 maj.

PETER TRUDGILL, internationellt ledande sociolingvist, gästade institutionen för språk och litteraturer i mitten av maj. Bland annat höll han en öppen föreläsning om genus i germanska språk. Hur kommer det sig att tyska har tre genus: maskulinum, femininum och neutrum, medan exempelvis danska och svenska bara har två och engelska inte har några genus alls?

Framför allt intresserade han sig för Norge, inte enbart på grund av dagens datum, utan också för att en dialekt där, den som talas i Bergen, är speciell.

– **DE FLESTA NORSKA** dialekter har tre genus, precis som det var i protoindoeuropeiska. Men i Bergen har femininum och maskulinum smält samman. Så har även skett i andra germanska språk, exempelvis standardsvenska och standarddanska.

FOTO: THOMAS MEIN

Peter Trudgill menar att folk som bor runt Nordsjön har påverkat varandra på många sätt, också språkligt.

»I Bergen var periodvis hälften av alla män i staden från lågtyska områden.«

Men ändå säger svenskar och danskar "hon" och "han" om levande varelser. Bergenbor säger "han" till och med om kor, endast kvinnor och flickor är "hon".

Det finns två teorier om varför språk förändras. Den ena handlar om kontakt med andra språk.

– Förändringen mot färre genus började under medeltiden i Skandinaviens största städer, Köpenhamn, Stockholm och Bergen, berättade Peter Trudgill. Det skulle kunna bero på att det vid denna tid vistades mängder med köpmän där som talade lågtyska. I Bergen var

periodvis hälften av alla män i staden från lågtyska områden.

Den andra teorin är rent språklig: ändelser som markerar genus började helt enkelt uttalas slarvigare så att de till slut försvann.

– **PERSONLIGEN TROR JAG** på en kombination av båda förklaringarna. Ingen av dem är helt tillfredsställande men ibland får man vara nöjd med att åtminstone minska förbryllelsen.

Föreläsningen innebar också en världspremiär. För första gången någonsin visade Peter Trudgill upp en karta över länderna kring Nordsjön med en linje som markerar gränsen mellan de språkområden som har tre genus och de som har två eller inga alls.

– Som vi ser är det runt kusterna genusreduktionen ägt rum; i engelska började processen redan på 900-talet vilket fått till följd att genus helt försvunnit. Helt? Nja, en dialekt i sydvästra England har faktiskt bevarat femininum: icke-levande företeelser i rörelse, som bilar, fartyg, vindar och stormar, är "hon".

EVA LUNDGREN

Trängs ut från Vasaparken

Registraturet har, i likhet med växeln och ledningen, alltid förknippats med Vasaparken. Men inte så länge till. I september flyttar enheten för arkiv och registratur till Vasagatan 33. Fast personalen ser fram emot att få bättre lokaler.

HANTERING OCH REGISTRERING av allmänna handlingar är en verksamhet med långa anor. Den har funnits i Vasaparken, nära ledningen, sedan högskolans tid, alltså från och med 1907. Men nu måste registraturet flytta för att ge plats åt universitetsledningen och dess stab.

Registrator Monica Ling, som jobbat på GU sedan 1974, tycker att det känns lite märkligt.

– Det är blandade känslor. Det är bra med en förändring och att vi får bättre lokaler där vi sitter tillsammans. Dessutom, i takt med att arkiven blir alltmer digitala, spelar den fysiska platsen mindre roll.

Hennes kollega Karin Svedholm Pettersson nickar instämmande.

– Att varje morgon gå uppför de breda trapporna är en häftig känsla. Men jag tror också att det här blir bra.

FLYTEN ÄR OCKSÅ en följd av omorganisationen. Från och med den 1 januari i år hör enheten inte längre till universitetsledningens kansli utan till området administrativt stöd inom Gemensamma förvaltningen.

På enheten arbetar idag 9 personer: 6 registratorer, 2 arkivarier och t.f. chef Maria Eriksson. På senare år har det skett stora förändringar. I början av 2011 infördes det nya ärende- och diarieföringssystemet Gudok som innebär att alla handlingar, som diarieförs, skannas och sparas digitalt.

Monica Ling påpekar att det tidigare fanns flera diariesystem, där institutioner gjorde på lite olika sätt.

– **VI ÄR EN MYNDIGHET** och då är det viktigt att det är enhetligt och tydligt. Nu använder alla institutioner ett och samma system. Och inte minst är det väldigt lätt att söka rätt på dokument, säger hon.

I höst flyttar Karin Svedholm Pettersson, Monica Ling och Maria Eriksson.

Men Vasagatan 33, som bara ligger hundra meter från huvudbyggnaden, är inte en lika offentlig plats som Vasaparken.

– Det ska vara lika lätt att besöka oss som idag. Vi får skylta om och se över tillgängligheten, säger Maria Eriksson. Fast det stora arkivet i Vasaparkens

källare går förstås inte att flytta på.

– Vi får gå över dit ett par gånger i veckan och det betyder att det kan ta lite längre tid att hämta handlingar. Men det blir inget större problem.

TEXT: ALLAN ERIKSSON

FOTO: JOHAN WINGBORG

En bisyssla till gagn för samhället

Carina Arvidssons hjärta klappar för djuren både i jobbet och på fritiden. Hemma på ägorna finns inte bara de två hundarna utan också cirka 360 000 bin.

JUST IDAG när Carina Arvidsson och jag träffas har våren anlant med sommartemperatur. Vi hör lärkan sjunga ute på åkern där bonden plöjer. Efter en lång, kall vår är det äntligen perfekt bi-väder, soligt och stilla. Dags för vårarbetet.

Under träden, längst in i trädgården, står de fyra röda bikuporna. När solens strålar är riktade mot dem har Carina och jag klätt oss i skyddsutrustning bestående av anorak med hattslöja, tröja, handskar, tjocka jeans och rejäla skor.

Bina känner av människans sinnestillstånd och dofter.

– Den som arbetar med bin måste själv vara lugn, de känner av när man är stressad, deras ljud blir högre, rörelserna stirrigare. Några djupa andetag behövs innan man går till dem. Även starka dofter som parfym kan göra dem oroliga. Och man ska inte slamra med saker.

INNAN CARINA LYFTER på bikupans lock har hon eldat i rökpusten, en liten metallbägare, där hon lagt bitar av färticka, äggkartong och tidningspapper. Med ett lätt tryck kommer röken ut och bina blir stillsammare. Täcket, som hjälper till att hålla värmen under vintern, tas av och Carina lättar på locket. Det surrande ljudet är påtagligt och aktiviteten hög. Här är rent och fint.

– Man måste vara vaksam om det finns mycket avföring i kupan. Det kan vara tecken på sjukdom eller sen vår, att de inte

har kunnat ta sig ut för tömning.

Kupans invånare har klarat vintern och den långa kalla våren bra.

– Vad som kan hända förutom att bina dör är att ynglen blir försenade. I detta samhälle är drottningen stark och har nu börjat lägga ägg, förklarar Carina och visar mig yngel i en cell. Det ser ut som en liten vit pinne som sticker ut.

PLÖTSLIGT VISAR SIG drottningen. Hon är större än de andra bina med en spetsigare bakkropp och har sitt hov av putsbin runt sig. En drottning kan lägga upp till 2 000 ägg varje dygn.

– Nu efter två år, då fertiliteten avtar, börjar det bli dags att byta ut henne mot en ny. Den kan vara en friparad, köpt hos bonden i Valinge härintill eller en stationsparad från Vendelsö, där de har en parningsstation, då får man med en stamtavla, vilket gör den dyrare.

I juli, då det finns gott om pollen och nektar i naturen, är det ungefär 90 000 bin i ett samhälle. Alla har sin speciella uppgift.

För några år sedan började Carina intressera sig för biodling.

– På vintern jagar jag och ville ha något att göra på sommaren också, så jag gick en kurs i biodling inne i Varberg. Det finns hela tiden något att lära sig och jag får nya vänner.

Hennes stora djurintresse är också en anledning. I sitt yrke som projektassistent på Laboratoriet för experimentell biomedicin, med det övergripande ansvaret för isolatorer för de bakteriefria mössen som används i fetma- och diabetesforskningen, värnar hon om djuren.

– Man bör vara djurvän när man arbetar där, det underlättar både för forskare och djur.

CARINA TAR UPP ram efter ram för inspektion. Ser om det finns honung, yngel och hur långt bina kommit med jobbet att täcka dem. På vagnen bredvid kupan har hon en skattlåda. I den sätter hon ner de ramar som plockas undan för att arbetsbina ska producera honung, ställer den sedan på metallgallret ovanpå ramverket i kupan. Drottningen kan då inte ta sig upp för att lägga yngel där. Det är viktigt att byta ut ramarna, med nya vaxkakor, för att drottningen hela tiden ska få plats att göra sitt.

– Annars kan bina börja svärma. Får

de för trångt i kupan så tar den gamla drottningen med sig halva samhället och drar iväg. Det kan vara till ett ställe där det tidigare har funnits bin, exempelvis i ett hål i en ladugårdsvägg där det luktar honung.

DET FINNS OLIKA sorters bin som gula italienska och nordiska, alla med olika egenskaper. Buckfastbin är det som Carina har.

– De är snälla, svärm- och kakkfasta som högproducerar och det lätt att få tag i avelsmaterial till dem. Bin kan jaga och förfölja, detta kan bero på inavel som kan uppstå om

»När man ska arbeta med bin, måste man själv vara lugn, de märker av när man är stressad, deras ljud blir högre, rörelserna stirrigare.«

”

CARINA ARVIDSSON

FAMILJ: Hundarna Verner, beagle, och Zoie, australisk terrier.

YRKE: Projektassistent, avdelningen för molekylär och klinisk medicin.

ÅLDER: 50 år.

BOR: Derome.

SENAST LÄSTA BOK: *En yrkesjägare berättar*, Karl-Henry Lundin.

FAVORITMAT: Älggryta och rökt rådjurskött.

FAVORITDJUR: Hund, biet.

FAVORITÅRSTID: Vintern.

FAKUTTRYCK

TRÅGKUPA: består av ett yngelrum med plats för 18 ramar och 3 skattlådor ovanför yngelrummet med spärrgaller emellan.

SLUNGA: att skilja honung från vaxkakor i en centrifug

Förra året fick Carina Arvidsson ihop 126 kg honung, trots en regnig sommar.

samhället själv får byta drottning under för lång tid.

Mmmm, honungen är så god! Carina bjuder mig att smaka på fjolårets skördade honung från nektar insamlade från hallonbuskar, klöver och maskros.

– Den fick bästa betyg i årsmötets bedömning där man tittar på kvalitet, konsistens, färg och smak.

– Förra året, trots en kall, regnig sommar blev mitt resultat 126 kg, cirka 140–150 burkar. Arbetet med att slunga honungen sker kontinuerligt under sommar och höst.

Varma sommandagar och kvällar tar Carina gärna en promenad i trädgården.

– Jag svänger förbi kuporna, stannar och ser hur bina står på flustret och fläktar med sina vingar vid ingången för att hålla nere temperaturen i kupan. Bina fascinerar mig alltid, med sina rörelser, ljud och sitt sätt att återställa det som blivit oordnat. De får mig att känna total närvaro.

TEXT: HELENA SVENSSON

FOTO: JOHAN WINGBORG

Är bin hotade?

– Både vild- och honungsbin är allvarigt hotade, både i Sverige och internationellt, säger Bengt Gunnarsson, professor vid institutionen för biologi och miljövetenskap.

Internationellt har honungsbiet minskat cirka 59 procent mellan 1947 och 2005, i Centraleuropa cirka 25 procent mellan 1985 och 2005. För honungsbiet är hoten gifter som används i jordbruket (pesticider), sjukdomar och parasiter till exempel kvalstret Varroa destructor. När jordbrukslandskapet, med viktiga småbiotoper som diken och stenrösen, omvandlas till storskalig produktion hotas vildbiet.

– Studier tyder också på att global uppvärmning kan missgynna bin, åtminstone lokalt, säger Bengt Gunnarsson som anser att man inte tar riskerna på riktigt allvar och att de skyddsåtgärder som hittills vidtagits är otillräckliga.

– För människan är bina väldigt viktiga genom pollinering av nyttoväxter som producerar frukter och annat. Dör bina ut, blir den betydligt mindre effektiv. Andra insekter kan troligen ersätta en del av bina men en trolig konsekvens är att människan tvingas utveckla ny teknik för att sköta en stor del av pollineringen.

Hållbara mediciner

måste tas fram

Hur påverkas fiskar av alla läkemedel vi äter? Och kan vi få "gröna" mediciner utskrivna i framtiden? Det hoppas gästforskare Joanna Wilson från Kanada.

HEMMA I KANADA är det zebrafiskar Joanna Wilson har intresserat sig för.

– I varje behållare om 10 liter har vi upp till 50 fiskar.

En gång i veckan lägger honan flera hundra ägg som kläcks efter tre dagar och blir könsmogna på 3–4 månader. Eftersom dessa embryon är genomskinliga och utvecklas utanför honans kropp, kan vi enkelt studera exempelvis hjärta och blodomlopp som utvecklas redan inom 24 timmar.

Till Göteborg har Joanna Wilson kommit med sin familj på inbjudan av Malin Celander, professor i zoofysiologi. På det så kallade CYP-labbet forskar hon om cytokrom-P450-systemet, en grupp proteiner som hjälper till att bryta ner läkemedel i ryggradsdjur, för att undersöka hur de förändras när de utsätts för gifter.

För det finns en baksida med de enorma medicinska framsteg vetenskapen gjort de senaste decennierna.

– Människor litar mycket på läkemedel men bortser nog ofta från att rester följer med ut i dagvattnet och ner i grundvattnet. Vattenreningsverken är inte byggda för att ta hand om allt detta, så vattenlevande organismer och andra djur som dricker vattnet får i sig resterna.

KONSEKVENSERNA ÄR STORA. Zebrafiskar som utsätts för läkemedel får svårare att reproducera sig och njurarna påverkas. Också embryona riskerar att dö, förklarar Joanna Wilson.

– Vi kommer att få färre fiskar

framöver. Även om utsläppen sker i liten skala så utsätts fiskarna konstant. Läkemedelsindustrin verkar mena att så länge dricksvattnet inte blir så förgiftat att människors hälsa påverkas är det inte så farligt. Men detta är en viktig fråga. Vi behöver utveckla ”gröna” läkemedel som inte påverkar naturen. Men läkare måste också utbildas i att inte medicinera mer än nödvändigt. Och som konsumenter bör vi

»Människor litar mycket på läkemedel men bortser nog ofta från att rester följer med ut i dagvattnet och ner i grundvattnet.«

”

efterfråga miljövänlig medicin och tänka på att aldrig spola ner oanvända läkemedel. Även utformningen av avloppsreningsverken bör diskuteras mer.

MEN MER FORSKNING behövs också, påpekar Joanna Wilson.

– De läkemedel vi riktat in oss på är vanliga mediciner som exempelvis är smärtlindrande (paracetamol), antidepressiva (venlafaxin), blodfetsreglerande (gemfibrozil) och en medicin för behandling av epilepsi, nervsmärta och psykiska sjukdomar (karbamazepin). På detta sätt kan vi ringa in de läkemedel som är olämpliga samt vilka koncentrationer och blandningar som finns.

Joanna Wilsons årslånga vistelse i Göteborg är snart slut. Bland annat har hon kunnat studera andra tekniker och också använt regnbågsforell i forskningen. Hon hoppas kunna komma tillbaka nästa vår för fältarbete samt för fortsatt samarbete med Linnaeus Centre for Marine Evolutionary

Biology där hon är medlem.

Att vara forskare är ett yrkesval Joanna Wilson inte ångrar.

– Att handleda studenter, se deras entusiasm och deras väg till självständiga forskare. Och vetenskapen om att min forskning är viktig; jag beskriver problem som samhället måste lösa för att skydda vår naturliga omgivning. Jag tycker också om att vara i fält.

Under året i Göteborg har hon hunnit resa runt på öst- och västkusten.

– Sverige är ett vackert land som påminner om Kanada. Men till skillnad från Kanada har ni en lång historia som syns i landskapet, bevarandet är värdefullt. Möjligheten att gå på en bondes mark bland djuren, se skeppssättningar, hållristningar och bosättningar, det är en skatt.

– **GÖTEBORGS RIKA KULTURLIV** är fantastiskt! Vi har varit på operan flera gånger och också besökt konserthuset och flera storartade museer. Och det är otroligt bra att universitetet har två marina fältstationer! I Kanada drar man in bidragen till forskningsanläggningar. Jag ska snart till Kristineberg för arbete med ett projekt kring sandsmörbultar. Och så ska jag fiska, det ska bli väldigt roligt!

TEXT: HELENA SVENSSON

FOTO: JOHAN WINGBORG

JOANNA WILSON

GÄSTFORSKAR PÅ: Institutionen för biologi och miljövetenskaper.

ARBETAR: McMaster University, Hamilton, Ontario.

TITEL: Docent.

FÖDD I: New Market, Ontario.

ÅLDER: 43 år.

FAMILJ: Dottern Raynham 8 år, sonen Galen 11 år, maken Andrew McArthur.

BOR: Centrala Göteborg (gästforskarbostad).

SENAST SEDDA FILM: *Les Misérables*, regissör Tom Hooper.

SENASTE OPERA FÖRESTÄLLNINGEN: *Turandot* på Göteborgsoperan, regissör Vladimir Morávek.

SENAST LÄSTA BOK: *The Virgin Cure*, Ami McKay.

STYRKA: Jag är organiserad, detaljerad och välplanerad.

SVAGHET: Jag förväntar mig att alla alltid gör sitt yttersta och bortser ibland från att människor är komplexa.

MOTTO: Har två par örhängen med texterna: Carpe Diem och You go girl!

FÖREBILD: Tidigare mentorer och duktiga forskare som jag mött.

KONSTBETRAKTELSE N°3

Dröm, Gösta Grähs, (1938-)

Storlek: 58 x 58 cm

Material: Porslin och trä

Placering: Humanisten

VAD ÄR DET FÖR DRAMA som utspelar sig innanför ramen? Min blick och tanke far över de ljusa porslinsplattorna. Är det en skildring av en kamp, en dröm eller ett naturskeende? Varje platta är en händelse och de är sammankopplade med varandra genom en figur eller mjuka linjer. Jag ser en sovande man vars ungdomlighet väcks på nytt i drömmen. Med sprängkraft tränger den ut ur hans huvud i form av en fågellik varelse. Den tycks hämta näring från det förflutna via det röda metspöet, som har kontakt med det förgångna genom ett slingrigt streck. Detta uppenbarar sig i form av en mans kropp som växer fram ur bildens nedre högra del delvis täckt av ett palmblad. Fågeln som är placerad ovanför kroppen, får stå för ungdomlig lätthet, smidighet och frihet. Bladet återkommer i ena änden av spöet i den ungdomliga kraftens hand. Som med sin smidighet och böjlighet är på väg att svepa in över ett sköte, något organiskt som en mussla med en pärla i, som berörs med lätta strykningar.

Gustav Grähs är keramik och skulptör som under 80-talet arbetade med konstgods och bruksföremål, främst tekannor, på Rörstrand. Om vad konstnären tänkt med just detta verk och när det är skapat vet jag inte men konstverket överlämnades till Göteborgs universitet 1984.

I träramen finns en viss oregelbundenhet och den växer följsamt ut med motivet vid behov. Plattorna är inte stilla. Konstverket *Dröm* är en poetisk bild med sensualism, energi och lust. En ordning som är i rörelse och andas i takt med skeendet.

HELENA SVENSSON

Med rösten i bagaget

I 27 år flög operasångerskan Barbara Bonney kors och tvärs över världen för att stå på scenen och sjunga.

Nu vill hon hjälpa den unga generationen sångare att hitta självkänslan, rösten och klangen.

Hon undervisar i Salzburg och London – och som gästprofessor i Göteborg.

BARBARA BONNEY är född i USA, har bott åtta år i Sverige och räknar nu Salzburg i Österrike som sin hemstad.

När vi träffas för en intervju över en kopp kaffe i en hotellfoajé i centrala Göteborg ska hon närvara vid antagningsproven för nya sökande till Högskolan för scen och musik.

Barbara Bonney utsågs i höstas till gästprofessor där efter att tidigare ha undervisat på skolan.

Hon lovprisar studenterna som hon lärde känna redan förra året.

– Det är ett fantastiskt gäng unga sångare. De vet vad jag begär och vill höra. De är öppna och trevliga, det känns väldigt

bra, säger Barbara Bonney på nästan felfri svenska, med endast en lätt brytning.

Svenska språket lärde hon sig under de åtta år då hon bodde i Värmland och var gift med operasångaren Håkan Hagegård.

Hon är dock självkritisk när det gäller svenskan.

– Jag får ingen övning. Det är jättesvårt, jag är här var tredje eller fjärde månad och då måste jag plötsligt prata svenska.

Men hon tror att sångare har en fördel när det gäller språk.

– Vi lyssnar på ett helt annat sätt än andra. Vi härmar och kommer ihåg, eftersom vi sjunger allt utantill. Det gör nog att vi blir duktiga på språk.

I sin undervisning vid Högskolan för scen och musik är det framför allt två saker hon vill förmedla till studenterna. Det första är det hon kallar ”friheten i klangen”. Att rösten ska fungera inifrån ”sig själv”.

Det andra är att bygga upp studenternas självkänsla och deras säkerhet på scenen.

– Att man ser att de mår bra. Inte att de står där och skakar och känner sig otrygga.

De hänger ihop de här sakerna. Om man mår bra sjunger man fritt och sjunger man fritt så mår man bra.

Barbara Bonney är noga med att påpeka att man arbetar som ett team på skolan. Studenterna har också andra sångpedagoger som de sjunger för.

ATT HON BLEV operasångerska var en slump. Hon föddes för 57 år sedan i USA och växte upp på östkusten där, i New Jersey och Maine. Föräldrarna höll inte på med musik men hennes mormor hade studerat på den ansedda musikskolan Juilliard.

– Hon var pianist och sjöng barnvisor.

Efter universitetsstudier i New Hampshire i två år reste den unga Barbara Bonney till Salzburg i Österrike som utbytesstudent.

– Det var för att lära mig tyska. Men jag blev kvar där.

Hon blev antagen på Mozarteum, där hon i dag innehar en professur och undervisar.

– Jag sjöng en liten sång och de tog in mig. Tre år senare var jag profffsångerska,

»11 månader om året var jag i flygplan. Det höll jag på med i 27 år.«

det gick ganska fort. Jag ville aldrig bli sångerska, jag var inte intresserad av det, men jag behövde tjäna pengar.

OCH PÅ DEN vägen fortsatte det. Hon fick sitt första engagemang i Darmstadt i Tyskland. Där stannade hon i fyra år. Så följde ett år i Frankfurt.

1984 bestämde hon sig för att bli frilans. Efter det tog karriären fart på allvar. Anbudet om jobb ramlade in.

Barbara Bonney är känd framför allt för sina lyriska sopranroller i operor av till exempel Mozart och Richard Strauss. Hon har gestaltat ett sextiotial operaroller på scener över hela världen.

Men nu har hon slutat sjunga, berättar hon.

Hennes konsert för ett år sedan i Göteborgs konserthus, tillsammans med vokalkvartetten VOX, räknar hon som sin sista. Det är inget hon har gått ut med offentligt men så känner hon.

– Jag vill inte sjunga mer utan vill ha ett lite lugnare liv. Kunnat vara hemma, inte resa så mycket och i stället ta hand om mina studenter.

ATT DET SKULLE VARA en sorg i detta, efter ett helt liv som operasångerska, tycker hon inte.

– Nej, nej, nej, inte alls. Det är bara skönt. Om jag blir förkyld, spelar det ingen roll. Och att slippa bo på hotell och sitta på flygplan hela tiden ...

Karriären som operasångerska innebar en hel del resande.

– 11 månader om året var jag i flygplan. Det höll jag på med i 27 år. Man känner bara, usch: det är inget liv, säger hon.

Man kan föreställa sig vad det innebar i form av väntan på flygplatser, tidsskillnader och jetlag.

– Ja, det var svårt men det allra värsta tycker jag har varit ensamheten. Man mår inte bra av det. Det är ett väldigt osocialt

liv. Man kan inte bygga upp en familj och har inga vänner för man kan inte sköta det.

Helt har hon dock inte lagt resandet på hyllan eftersom hon undervisar i flera olika länder. Förutom professuren på Mozarteum i Salzburg är hon gästprofessor vid Royal Academy of Music i London, liksom hon är i Göteborg. Hon är också vokal coach åt Rundfunkchor Berlin, en kör som bland annat samarbetar med Berlinfilharmonikerna. Därutöver ger hon så kallade master classes över hela världen.

I Salzburg har Barbara Bonney bott och undervisat de senaste sex åren. Förutom studenterna på Mozarteum har hon också privatelever.

SALZBURG ÄR EN fin stad att leva i, tycker hon.

– Där finns mycket natur och det är viktigt för mig, jag är ingen storstadsmänniska. Men mentaliteten i Salzburg är lite trång. Det är inte alls lika öppet som i Sverige.

Man märker skillnaden direkt när man kommer hit. Här pratar folk om hur saker ska utvecklas, om vilka rättigheter man har.

– Sverige är fantastiskt! Jag saknar det verkligen.

Och vem vet, kanske blir det Sverige igen för henne i framtiden.

– Ja, kanske. Men jag leker lite med att flytta tillbaka till USA. Jag vill inte stanna i Salzburg för resten av mitt liv. Om jag tar vägen någonstans så är det till Amerika eller till Sverige. Vi får se.

För att få utlopp för sin kreativitet, när hon inte längre sjunger, syr hon scenkläder och festklänningar som hon säljer i sin egen nystartade butik.

– Naturligtvis är det kreativt att undervisa, men inte på samma sätt. Hela mitt liv har jag gjort saker med mina händer. Att starta en sådan här butik har varit en dröm, så det är en utmaning.

BARBARA BONNEY

AKTUELL: Gästprofessor vid Högskolan för scen och musik, sedan 2012.

ÅLDER: 57 år.

FÖDD: New Jersey i USA.

BOR: I Salzburg i Österrike.

FAMILJ: "Min hund som heter Happy. Rasen kallas jack russell. Han är så trevlig. Men han flyger inte så han är hemma i Salzburg".

BAKGRUND: Operasångerska utbildad vid Mozarteum i Salzburg. Har framträtt på scener över hela världen.

Professor vid Mozarteum sedan sex år tillbaka.

Gästprofessor vid Royal Academy of Music i London och Högskolan för scen och musik i Göteborg.

Vokal coach åt Rundfunkchor Berlin.

Har en butik i Salzburg för scenkläder och festklänningar. En del av dem syr hon själv.

SVAGHET: "Kan inte säga nej."

STYRKA: "Att jag fortfarande säger ja."

INTRESSEN: Handarbete, matlagning, golf, naturen. "Jag läser inte mycket, jag har inte tid med det. Läser ingen tidning, tittar fem minuter på nyheterna, sedan jobbar jag."

BARA ETT FÅTAL av alla som söker utbildningen i Göteborg blir antagna. Det beror enligt Barbara Bonney på att det blivit allt svårare för unga sångare att kunna försörja sig inom yrket.

– Man måste tänka på att det finns få jobb i dag för klassiska sångare. De har inte så många chanser som när jag var ung. Det finns inte pengar i dag och inte heller samma intresse för klassisk musik.

Barbara Bonney säger att hon tycker detta är jättesorgligt. Under sin karriär har hon spelat in mer än 100 skivor.

– Nu är sångare helt hysteriska om de får spela in en enda skiva i sitt liv, säger hon.

Konkurrensen inom yrket är i dag stenhård.

– Det räcker inte med att du är duktig, du måste vara sensationellt bra.

HON BERÄTTAR OM en student som provsjöng för en liten roll i operan Kärleksdrycken som skulle sättas upp i en liten stad i Tyskland. Där var det 40 tenorer som konkurrerade om att få rollen.

– 40 stycken. Det är ju hemskt!

Barbara Bonney anser att samhället i dag satsar alldeles för lite på kultur. Det gäller inte bara Sverige utan hela världen, menar hon.

– I dag ska alla pengar gå till sport eller teknologi. Sport är den nya kulturen. Se på olympiader eller VM hur man satsar där.

Intervjun är över, kaffet är urdrucket. Barbara Bonney hastar vidare till antagningsproven vid Högskolan för scen och musik.

Men hon vill säga något innan vi skiljs åt:

– Det är viktigt att politikerna inte glömer bort oss. Kulturen är mycket viktig för vår utveckling, den berikar oss. Kultur är ingen elitgrej, inte alls, den tillhör oss alla.

Barbara Bonney tillsammans med utbytesstudenten Petter Wulfsberg Moen från Köpenhamns universitet.

Vad är Sverige?

I samarbete med Jonsreds herrgård har GU Journalen ställt frågan till ett antal medarbetare samt en student vid Göteborgs universitet. Svaren har utmynnat i en utställning som visas på Wallenbergs konferenscentrum, Medicinaregatan 20 A, samt, senare i höst, även på Jonsreds herrgård. Frågan lämnas härmed vidare till dig!

FOTO: JOHAN WINGBORG

Sverige är ett land som man högaktar i mångt och mycket trots jantelagar och annat som vi bör bli bättre på; så i mångas ögon är vi ett ideal inte minst internationellt.

Jan-Åke Wiman, instrumentmakare vid institutionen för fysik

För mig är Sverige hemma – med människor jag älskar och som får mig att må bra. Jag är uppvuxen med alla svenska traditioner, dans runt midsommarstång, surströmming och allt som hör till den svenska sommaren. Visst är det härligt att resa men ingenting kan slå en riktig svensk sommar.

Sarita Andersson, konferensvärd på Ågrenska villan, Jonsreds herrgård

Som barn såg jag Sverige som ett rikt, kristet, icke-kolonialistiskt land som bidrog till nya skolor i Etiopien; en svensk tränade vår kände löpare Abebe Bikila. Ett besök fördjupade mina kunskaper om svensk välfärd. Jag trivs i Sverige och är tacksam och stolt över att bo här.

Girma Berhanu, docent i specialpedagogik

Sverige är min plats på jorden sedan generationer. Mitt Sverige är jämlikt, öppet och hänsynsfullt. Naturen, årstidernas växlingar och våra kollektiva minnen utgör grunden för framtiden. Sverige frågar efter människors kunskap, vilja och drömmar. Aldrig om kön, hudfärg eller tro.

Marie Sundin, professor i statsvetenskap

Jag kommer från Kina och har studerat i Göteborg i tre år. Tack vare det perfekta välfärds- och utbildningssystemet kan vem som helst, som arbetar hårt, nå framgång i Sverige. När jag studerar här känner jag inget avstånd mellan mig och världen; jag älskar att vara här.

Yu Zhao, masterstudent på IT-fakulteten

Sverige är hemma. Sverige är ett land och en plats med en lång historia och med en mycket lång framtid. Hur ser det ut här om hundra, tusen, hundra tusen, en miljon eller en miljard år? Jag skulle vilja veta!

Maria Sundin, universitetslektor i astrofysik

Sverige är grannlandet jag trodde jag kände då jag vuxit upp med John Pohlman's väderprognoser och barnprogram med Magnus och Brasse.

Johan Norrback, föreståndare för Göteborg Organ Art Center vid Göteborgs universitet

Sverige ≠ Sverige

Andrea Castro,
docent i spanska

Sverige är ett geografiskt avgränsat område som präglas av tolerans och inskränkthet, välstånd och fattigdom, frihet och förtryck, hög moral och fiffel. Ett välorganiserat land som länge fått leva i fred, där lagom inte sällan är bäst. Och ett fantastiskt ställe att bo och verka i.

Jörgen Tholin,
universitetsdirektör

Vi lever i ett tryggt och säkert land med fungerande infrastruktur. Vi behöver inte primärt oroa oss för hälsan, det politiska läget eller för att utsättas för dagliga faror. För oss är detta en självklarhet, men är något som många människor i övriga världen saknar.

Alexandra Krettek,
professor i folkhälsovetenskap med stor erfarenhet från Nepal

VI ÄR NORDENS JAPANER

HUR ÄR SVENSKAR PÅ JOBBET? Ställer man frågan akademiskt så måste ett svar bli att "det beror på". Frågar man folk med utländsk bakgrund varierar svaren främst beroende på dessas kulturella bakgrund. I själva verket är det "utlänningar" som vi skall fråga om vi vill få något slags grepp om oss själva.

Det finns ett internationellt populärt uttryck som lustigt nog är i stort sett okänt av oss infödda svenskar, nämligen "the Japanese of the North".

Nordens japaner identifierar sig med sina arbetsuppgifter, finner ofta stor tillfredsställelse i att arbeta i lag. De är liksom japaner praktiskt sinnade. Ett annat gemensamt drag är en relativ obenägenhet att prata med obekanta personer, att som sydeuropéer uttrycka sig "fritt ur hjärtat", drivna av chansen att fritt få följa associationsbanorna. I likhet med japaner kan vi svenskar däremot med hjälp av alkohol åstadkomma en i många främlingars ögon vidunderligt snabb personlighetsförändring.

LIKSOM ETT BLAND JAPANER normalt sätt kan många svenskar sitta bredvid varandra under en flera timmar lång tågresan utan att säga något till medpassageraren i stolen intill. För dem som vuxit upp i en "urban kultur", det vill säga hela södra Europa, är tvärtom "pratet, berättandet, diskussionen, den obundna debatten, till och med det elaka käbblet", en älskad livsform. Man kan till och med uttrycka åsikter som man själv inte har bara för att man tycker att de är slagskraftiga eller roliga. Det skrivna ordet måste man däremot stå för, i kontrast till det sällskapliga pratet.

Den lyckade svenska samvaron befästes med hjälp av uttryckt likhet, konsensus. Svenskar tycker om att höra motparten svara "ja, just det", "precis", "absolut", "exakt". Då blir man "bekräftad" som person. Man kommer genast närmare varandra och får lust att prata vidare nästa gång man träffas.

PÅ DEN SVENSKA ARBETSPLATSEN kan därför samarbetet ofta upplevas som mera oproblematiskt än det privata umgänget. Även för svenskar alltså. Arbetet flyter på i givna banor och gemenskapen stärks av den samstämmighet som arbetsuppgifterna förutsätter. Därför är arbetsgemenskapen för många svenskar "ett säkrare kort" än privatlivet. Och för främlingen är arbetssamvaron med infödda svenskar den åtminstone säkraste vägen till en känsla av samhörighet.

ÅKE DAUN

PROFESSOR EMERITUS I ETNOLOGI VID STOCKHOLMS UNIVERSITET

Vi har drabbats av ett systemfel

ETT SYSTEMFEL UTVECKLAS inom akademien som leder till att professorer och andra aktiva forskare får allt mindre inflytande över regler, resurser och policyfrågor. Byråkratiseringen av universiteten har blivit kontraproduktiv. Många administrativa göromål fyller mer och mer av lärares och forskares tid. Det svenska systemets brist på akademiska ledare och ökande beroende av externa forskningsanslag (=massiv forskningstid går till att utveckla och administrera ansökningar) är fundamentala problem som Gunnar Öquist och Mats Benner lyfter fram i en stor undersökning av varför svensk forskning ligger så långt efter jämförbara länder (se DN debatt 2012-12-09).

PROBLEMET LIGGER både inom universitetet och på andra nivåer. Låt oss ta ett exempel på hur forskningen hindras av byråkratiserade formler. Samhällsvetenskaplig och medicinsk forskning är i hög grad beroende av människor som ger av sin tid för att delta i vetenskapliga studier: utan deras insatser försämras forskningens kvalitet. Hur kompensationen till deltagare får se ut och hur den beskattas är dock oklart, och reglerna för detta varierar mellan universitetet. Vid Umeå universitet är man tvungen att ge ersättning i pengar via lönesystemet: varje person måste fylla i två blanketter och ange personnummer, adress och kontonummer för utbetalningen. I värsta fall får man en utbetalningsavi, och alla vet vilken utmaning det är att hämta ut kontanter från ett bankkontor. Denna hantering kostar mycket mer än de 50–100 kronor som typiskt ges, och tar dessutom tid för deltagarna.

FORSKNINGEN MÅSTE kunna hantera sådana praktiska problem, men våra synpunkter att det fungerar dåligt har hänvisats hela vägen via fakultet, universitetsledning och Skatteverket till "riksdag och regering". När vi till slut skrivit till finansministern om problemet som ingen kunnat lösa, kommer, efter 20 månader, svaret, baserat på en utredning från 1993, "att det inte finns någon anledning att ersättning till försöks-

personer skall undantas från beskattning".

Hela denna process är ett illustrativt exempel på ointresse på högre beslutande nivåer, något som i grunden beror på att de vid makten inte är insatta i forskningens förutsättningar och villkor. Det är tyvärr typiskt: ett annat exempel på hur lagstiftningen lägger onödiga hinder för forskningen är etikprövningen. Den är oerhört viktig, men i sin nuvarande form fruktansvärt omständlig, tidsödande och dyr.

VI HAR DRABBATS AV ett systemfel. Akademien har historiskt letts av forskarna själva, men med den omstrukturering som nu sker är det mestadels ogörligt för

»Vad händer när våra grundläggande värderingar måste rätta sig efter beräkningar av helårsplatser ...?«

framgångsrika forskare att ta på sig en ledande befattning utan att kraftigt dra ned på eller upphöra med sin forskning. Detta har lett till att institutioner i dag i allt högre grad leds av personer med begränsad egen forskningserfarenhet och kompetens, samtidigt som en linjestyrd organisation och förvaltningskultur har medfört att det kollegiala inflytandet starkt har begränsats. Sammantaget innebär detta en risk för att grundläggande värden inom akademien urholkas och att arbete med kritisk analys och kunskapsutveckling underställs krav på kortsiktig lönsamhet och effektivitet.

Vi professorer är experter på forskning och vet vad som behövs för att forska. Men vi känner tydligt hur alltmer av vår tid går till annat än att forska och undervisa, att vi har för lite inflytande över vår egen verksamhets inriktning, och att detta leder till sämre resultat och dämpad arbetsglädje. Det är en mycket oroväckande utveckling inom svenska universitet och högskolor som inte gynnar det starka vetenskapliga ledar-

skap vi borde eftersträva.

Vid vilken tidpunkt skymms vår värdegrund av de prislappar och schabloner verksamheten sveps in i? Maciej Zarembas DN-artiklar om den svenska vårdens kris visade vådan av den administrativa fixeringen vid prislappar – och i DN den 21 maj visar det sig att man i USA redan länge varit medvetna om att den sortens beräkningar kostar mycket mer i slutändan. Med Zaremba börjar det bli tydligt vad som händer "om man låter marknaden invadera värdestyrda verksamheter – som vården, skolan, konsten, universitetet".

DE STRUKTURELLA PROBLEMEN präglar förstås också Göteborgs universitet, och påverkar både forskning och undervisning. Vad händer när våra grundläggande värderingar måste rätta sig efter beräkningar av helårsstudieplatser och andra schabloner? Nu senast har det lett till upprepade, delvis genomdrivna förslag att lägga ner undervisningen i ett antal språk, bland annat latin och grekiska, därför att de inte är tillräckligt lönsamma sett ur helårsstudieplatsernas och prislapparnas perspektiv. Finns det då inget annat sätt att se på universitetet än kostnadseffektivitet och försäljnings-siffror? Jo, bevisligen. Ett hedrande inslag i Göteborgs universitets Vision 2020 (www.gu.se/omuniversitetet/vision) är att den betonar bildning och livslångt lärande. Naturligt nog: bildning hjälper oss att förstå det som är främmande och att utvecklas. Det är en bra vision, men en vision behöver näring för att bli en realitet. Vi är många vid Göteborgs universitet som vill hjälpa till att hitta en rimlig balans mellan samhällets och andra finansierares krav för att på så sätt långsiktigt värna om lärandet och bildningen.

Claudia Fahlke, för den forskargrupp som först tog upp frågan i Universitetslärares 2013:2 och **Mats Malm** för styrelsen för professorsföreningen vid GU och Chalmers.

Det fria ordets framtid

En revolution pågår i medievärlden. Vad innebär den egentligen för det fria ordet? Vem slår i framtiden vakt om det?

Nya utmaningar måste mötas med nya idéer – och nya frågor kräver nya svar. Hur skapas garantier för det fria ordets överlevnad? Vilken roll kommer forskningen där att kunna spela? De frågeställningarna är några av utgångspunkterna för initiativet **Free Speech and Communication** – som presenteras på Västsvenska arenan i Almedalen den 1 juli kl 13.

Medverkande: **Pam Fredman**, rektor, Göteborgs universitet, **Tomas Brunegård**, styrelseordförande, WAN-IFRA, **Oscar Westlund**, docent, Göteborgs universitet, **Mathias Färdigh**, universitetsadjunkt, Göteborgs universitet, **Ove Joanson**, styrelseordförande, Utgivarna.

Lärarnas undervisningsbörda oacceptabel

SACO-S VID GU får som facklig organisation "i tid och otid" upprörda samtal från medlemmar som fått besked om kraftigt neddragna kursbudgetar. De undrar om detta är acceptabelt och om facket kan hjälpa till? Det finns många problem med tid och tidsindelning för lärares arbetsuppgifter.

En universitetslärare har en årsarbetstid om 1 700 timmar. Hur lärare uppnår de här timmarna beror på hur mycket betalt i tid de får för utbildning, forskning, kompetensutveckling, samverkan, administration och andra uppdrag. Vad bestämmer vad lärare får betalt i tid? I vårt arbetstidsavtal står bland annat: "Vid beräkning av tidsåtgång för arbetsuppgifter skall all tid för förberedelse och efterarbete ingå" (Arbetstidsavtal Göteborgs universitet 030414:5).

Visar man denna formulering för en universitetslärare möts man ofta av uppgivenhet. Relationen mellan verklig tid och den tid man får i ersättning upplevs som oriktig. Konsekvensen är bristande tilltro till systemet eftersom ingen ser grundprinciperna för den tid arbetsuppgifter ersätts med. Om några principer kan skönjas är det nog i första hand ekonomiska och knappast verksamhetsrelaterade. Uppgivenessen förstärks av det faktum att GU som lärosäte har ett ackumulerat överskott inom grundutbildningen på närmare 400 miljoner. Ett stort problem är just den upplevda frikopplingen mellan verklig tid och ersatt tid. Mycket av den nedlagda tiden syns helt enkelt inte, "otid". Det gör bara den betalda "tiden". Vad är

en rimlig ersättning för undervisning? Det handlar både om en absolut och en relativ rimlighet.

DEN RELATIVA rimligheten är kanske den lättaste att hantera på kort sikt. Det handlar om att säkerställa att den tilldelning man har för till exempel undervisning idag behålls på samma nivå och inte försämras ytterligare. Att en kurs som en lärare hade föregående termin helt plötsligt ersätts med färre timmar är oacceptabelt. Särskilt när motiveringen är att ekonomin inte räcker till fler timmar. En ensidig neddragning innebär att man från

»Neddragningar sker ofta successivt i små steg vilket gör att man hinner vänja sig ...«

ledningen säger att det antingen getts för generösa villkor tidigare eller att man säger att lärare måste arbeta mer än föregående termin därför att det bara finns ett mindre antal timmar att fördela. Varför accepterar universitetslärare detta? Lärare är lojala mot sin institution och inser problemet med att få ekonomin att gå ihop. En inte försumbar anledning är nog även att lärare inte känner att det finns utrymme att diskutera frågan med ledningen utan de ställs inför fullbordat faktum och resignerar. Det är nog

också en anledning till att inte ännu fler lärare hör av sig till oss fackliga angående "otiden". Neddragningar i tid sker också ofta successivt i små steg vilket gör att man hinner vänja sig vid en ökad arbetsbörda. Det vore därför intressant att låta lärare som haft motsvarande kurs en längre period göra en jämförelse av den tilldelade tidens utveckling. Om det är sant att det rör sig om en successiv försämring, måste vi ställa oss frågan om detta är acceptabelt? Min uppfattning i den här frågan är klar. Det är det inte! Saco kräver att beslutet föregås av en diskussion om vilken undervis-

ning som vi kan ge studenterna men även om den undervisning som måste tas bort. Att föra denna diskussion är ledningens ansvar, inte den enskilde lärarens. Lärarna är måna om att behålla undervisningskvaliteten och undvika dåliga studentutvärderingar. De erbjuder därför samma kurs som tidigare men för mindre tilldelad tid – lärare accepterar "otiden". Detta är ett problem för hela verksamheten och inte bara för den enskilde läraren.

Detta leder oss in i den komplicerade frågan om absolut rimlighet

i tidsindelning. Den absoluta tiden bygger på att all tid för förberedelse, genomförande och efterarbete ingår. Sker detta idag? Nej, troligtvis inte. En anledning är naturligtvis att det är svårt att mäta den tid lärare faktiskt lägger ner på för- och efterarbete. En annan problematik är att vi som akademiker försvarar vår frihet och inte vill bli "tidsmätta". Samtidigt blir det då svårt att argumentera att vi arbetar för mycket. Ett klassiskt moment 22.

VI LEVER IDAG i en organisation med en myriad av beräkningsmodeller för undervisning där det är oklart på vilka principer modellerna baseras. Ingen verkar orka ta tag i frågan om vad som är en rimlig tidsindelning för en kurs baserat på dess pedagogik, nivå, innehåll, examination med mera. Vi har blivit väldigt bra på att arbeta med tid och tidsindelning utifrån en ekonomisk logik men vi är sämre på att diskutera samma fråga utifrån en innehållslig och kvalitetsbaserad logik. Än finns det dock tid att göra någonting åt den här saken.

Lärare måste få ersättning för såväl tid som "otid", det vill säga all tid som ägnas åt utbildning, forskning, kompetensutveckling, samverkan, administration och övriga uppdrag.

MARTIN SELANDER
ORDFÖRANDE
FÖR SACO VID GU

Linje eller kollegialitet - en fråga om värderingar

KOLLEGIALITET ELLER LINJEN? Ja, i den akademiska världen är detta en het fråga i GU Journalen nu. Göteborgs universitet har sannolikt gått längst av de gamla universiteten i sin strävan efter en linjeorganisation. En strävan som då och då krockar med andra mål som till exempel att samverka över ämnes- och fakultetsgränser. Men framför allt är frågan om linjeorganisation och kollegialitet en fråga om grundläggande värderingar i akademien.

Vi vet alla att system har fel och brister som vi får dras med, men vi väljer knappast en princip för att vi tror att den aldrig någonsin kan slå fel eller missbrukas. Vi väljer på

värdegrund. För mig är kollegialiteten den avgörande principen för den akademiska världen, kompletterad med tydliga ansvarsförhållanden ifråga om arbetsplatsens organisering och arbetets innehåll.

MEST PROBLEMATISKT tycker jag är att det finns ett tryck både uppifrån och nedifrån för att skilja makt och ansvar åt. Allt fler chefer ges alltmer ansvar för än det ena och än det andra, men makten över resurser och organisation ligger i de ansiktslösa kontrollerande system som åläggs oss alla att medverka i. I en akademiskt trångsynt tid gäller det att försöka göra det bästa av varje situation,

»Nej, här går gränsen för vad vi ska medverka till!«

välja sina strider men också att vid vissa enstaka tillfällen helt enkelt säga att "Nej, här går gränsen för vad jag anser att vi ska medverka till". Vi borde alla vara lite mer frimodiga i dessa avseenden.

FÖR DEN SOM VILL fördjupa sig i akademins avvägningar mellan linje och kollegialitet rekommenderar jag Elin Sundbergs C-uppsats i statsvetenskap (Uppsala) *Autonomireformen. Vad hände med det kollegiala styret?*

MARIE DEMKER
PRODEKAN
Publicerat på dekanbloggen,
<http://samfakdekan.blogg.gu.se/>

Vision 2020: Tvärvetenskapens renässans?

I **GÖTEBORGS UNIVERSITETS** Vision 2020 förklarar man att när det nya decenniet inleds kommer universitetet att karaktäriseras av mångvetenskaplig forskning, som man hävdar är nyckeln till att lösa de problem mänskligheten står inför och man lovar att satsa på detta. Målet är beundransvärt. Men går verkligen utvecklingen vid universitetet i denna riktning eller finns det anledning att ifrågasätta hur dess ledning avser uppnå detta mål? Jag vill hävda att det finns djupgående problem inom den svenska universitetsvärlden som måste tas upp för att göra det möjligt och attraktivt att bedriva forskning i samverkan mellan vetenskapliga discipliner.

FRAM TILL UNGEFÄR 1994 var Göteborgs universitet bäst i landet på tvärvetenskap, mycket tack vare en tvärvetenskaplig temaNämnd som drog till sig anseende och forskningsstöd. Kollegium SSKKII, ett tvärvetenskapligt centrum för språk, semantik, kognition, kommunikation, information och interaktion, som jag själv tillhörde, var en del denna organisation. Men nämnden lades abrupt ned och enheterna inom den flyttades ut till enskilda fakulteter. I praktiken innebar det att mycket lovande verksamhet upphörde och den kvarlevande forskningen försvårades. Förutsättningarna för fakultets- och institutionsövergripande tvärvetenskap försämrades sedan av att tvärvetenskapliga centra flyttades ned från universitets- och fakultetsnivå till institutionsnivå genom universitetets ännu pågående administrativa omorganisation.

Ansvar för de försvårade omständigheterna för tvärvetenskap ligger inte bara på universitetet. Strukturella och ekonomiska incitament för att bedriva tvärvetenskaplig forskning saknas i stort i Sverige. Forskare kan här inte anställas i två discipliner, vilket är vanligt i till exempel USA varifrån världsledande tvärvetenskaplig forskning kommer. Vill en svensk institution eller fakultet samarbeta över disciplinära gränser uppstår det problem som ofta leder till missnöje med fördelningen av forskningsanslag. För att uttrycka det kortfattat: nuvarande system med institu-

tionsbaserade ekonomiska incitament leder till att det finns direkta incitament för att bedriva monovetenskap snarare än tvärvetenskap. Om ett tvärvetenskapligt projekt från tre discipliner lyckas få forskningsanslag och delar lika, får institutionen bara en tredjedel av vad den skulle ha fått med ett monodisciplinärt projekt att beskatta med OH. Om en prefekt månar om sin institutions ekonomi, finns det alltså starka ekonomiska anledningar att inte gynna tvärvetenskap. Ännu värre blir det om man vill bedriva samarbete mellan universitet.

»Det finns djupgående problem inom den svenska universitetsvärlden som måste tas upp ...«

Det är alltså mer attraktivt ur en ekonomisk synvinkel med monovetenskapliga projekt. Karriärstrukturerna på svenska universitet är också uppbyggda på monovetenskapernas villkor, liksom forskarutbildning, forskningsanslag och publicering. Alla påverkas de av strukturella tuvor som stjälper tvärvetenskaplig verksamhet.

DET TRADITIONELLA vetenskapssamhällets uppbyggnad gynnar helt enkelt inte tvärvetenskap. Även om det finns en läpparnas beaktelse till tvärvetenskap och vikt, så faller universitetsledning, fakulteter, institutioner, avdelningar, forskargrupper och enskilda forskare tillbaka i att tänka på den egna ekonomin och de egna framtidsmöjligheterna inom det system som klart gynnar monovetenskap. I sista hand handlar det om enskilda personers egna löner och karriärer. Så länge en sådan koppling finns är det svårt att få till stånd en positiv förändring.

För att få skapa produktiva samarbeten över disciplinärgränser krävs speciella satsningar och då räcker det inte med att bara sikta på mångvetenskap. De som ingår i en mångvetenskaplig grupp förstår ofta inte varandra och det finns små incitament för att engagera sig. En mer djupgående tvär-

vetenskaplig samverkan kräver samarbetspartner som har en förståelse för varandras discipliner och detta fordrar i sin tur att vi skapar även långsiktiga gemensamma mötesplatser och ger forskare möjlighet att utnyttja dessa. Meningskiljaktigheter och missförstånd, som förhoppningsvis klaras ut, är nödvändiga; teser som möter anti-teser leder till synteser och det är genom dessa vi kan sätta igång en tvärvetenskaplig process. Detta kräver tid och då räcker det ofta inte med 3 + 3 år, som är det som är skisserat i den nya policyn för tvärvetenskapliga centrumbildningar vid GU.

ETT STEG PÅ VÄGEN mot att Göteborgs universitet ska kunna uppnå Vision 2020 och återigen bli nationellt ledande genom tvärvetenskaplig forskning är att etablera tvärvetenskapliga enheter, dit forskare kan söka för att gå ifrån sitt vanliga område för ett tag, för att få en tanke- och skrivperiod, gå på seminarier för att lära sig om andras forskningsområden, diskutera och umgås. Det är nödvändigt att man bekantar sig med andra ämnen för att kunna bedriva tvärvetenskaplig forskning. Vi skulle önska oss att också kunna erbjuda forskare möjlighet att under kortare eller lite längre tid (från två veckor upp till ett år) få en arbetsplats, där de tillsammans med kollegor från andra discipliner kunde samarbeta intensivt i skrivande av forskningsansökningar eller vetenskapliga arbeten. På Kollegium SSKKII och institutionen för tillämpad IT försöker vi uppnå en ökad tvärvetenskap. Vi bjuder till exempel in föreläsare från olika discipliner för att hålla seminarier och diskutera över ämnesgränserna. Men tvärvetenskap kräver tid, vilket är synonymt med anslag och pengar. Även om forskare vill lyssna på kollegor från andra ämnesområden och inleda samarbeten så finns det med nuvarande incitamentstruktur inte alltid tid för det, vilket i det långa loppet innebär att vi inte heller har tid med tvärvetenskap.

JENS ALLWOOD
PROFESSOR I LINGVISTIK OCH
FÖRESTÅNARE FÖR KOLLEGIUM SSKKII

NYTT LÄGRE PRIS PÅ JONSEREDS HERRGÅRD!

Konferera en heldag för 480:-/person

Priset är exklusive moms

I priset ingår:

- Konferenslokal
- Förmiddagsfika med kaffe/te, fralla, croissant, frukt och juice
- Konferenslunch med dryck, sallad, bröd och kaffe/chokladbit
- Eftermiddagsfika med kaffe/te hembakad kaka, frukt och juice

För mer information och bokning kontakta
konferensbokning@gu.se eller 031-786 5959

VÄLKOMNA TILL JONSEREDS HERRGÅRD

FOTO: JOHAN WINGBORG

– Jag blev skräckblandat förtjust över det stora hästintresset, förklarar Maria Sundin.

Hästkaféer lyfter naturvetenskapen

Vad har olympiska ryttare, veterinärer, hästälskande tjejer och textiltforskare från Borås gemensamt?

Jo, Maria Sundin.

Hon är visserligen astrofysiker. Men nu har hon också blivit hästforskare.

FÖR TVÅ ÅR SEDAN startade Chalmers ett forskningssamarbete om sambandet mellan teknik och sport, bland annat segling, simning, cykling och löpning. Maria Sundin, proprefekt vid GU:s institution för fysik, var en av dem som föreslog att man också skulle anordna en workshop om hästsport. Den hölls den 11 september förra året.

– När anmälningarna började strömma in förstod vi att intresset var stort och att vi kanske till och med skulle få fler deltagare än till workshoppen om segling, som lockat drygt 60 personer. Så vi slog på stort och hyrde Palmstedtsalen. När dagen närmade sig blev jag alltmer skräckblandat förtjust. Vi fick 300 deltagare och var tvungna att sätta in 30 extra stolar. Alla var där, olympiska mästare, hovslagare, uppfödare, stallägare, veterinärer, intresserade ungdomar och gamla professorer. Och eftersom publiken var så blandad blev det aldrig stelt, istället uppstod en väldigt hjärtlig stämning.

MEN VAD HAR hästsport egentligen med fysik att göra? En hel del, förklarar Maria Sundin.

– Hästar har en flyktinstinkt som gör dem svåra att undersöka; att mäta EKG innebär exempelvis att man måste raka

pälsen eller använda klämmor och det gillar förstås inte hästen. Nu har studenter vid Chalmers i samarbete med Textilhögskolan i Borås utvecklat sensorer som kan sättas exempelvis i sadelgorden vilket gör att hästen inte irriteras och mätningen därmed blir mer korrekt. Några av de studenter som utvecklat sensorerna har vunnit pris för bästa innovation. Ett annat pris vanns nyligen av studenter som utvecklat en broddplatta för hästar. Andra projekt som är på gång handlar om att undersöka hur en hästhov fungerar, utveckla biogas ur hästgödsel, analysera luftkvaliteten i stall samt att utveckla ett hästplåster.

I VÅRAS ARRANGERADES ett hästkafé med fokus på hovar. Och ett internationellt samarbete har också startat; bland annat gör en av Maria Sundins och Magnus Karlsteens grundstudenter praktik vid Australian Equine Behaviour Centre; hon ska också presentera sitt projektarbete vid en konferens i USA i sommar.

– Fysik är traditionellt inget stort ämne för kvinnor. Men om unga tjejer förstår att de genom att läsa naturvetenskap och teknik sedan kan jobba med sitt största intresse då kommer det att innebära ett rejält lyft inte bara för dessa flickor, utan också för hästsporten och för naturvetenskapen. Än har vi inte börjat riva labben för att istället bygga stall. Men till hösten arrangerar vi ytterligare två hästkaféer och sedan kan allt hända.

EVA LUNDGREN

Hallå där!

Barbro Wallgren Hemlin,

universitetslektor i svenska/nordiska språk och ordförande för Retorikcentrum som fyller 20 år.

FOTO: PRIVAT

Vad är syftet med föreningen?

– Vi ordnar öppna föreläsningar om retorik, språk och kommunikation så syftet är kunskapsspridning och att öka kännedomen om vad retorik är och varför det är viktigt. Vi har gott om forskare bland våra föreläsare så tredje uppgiften är ett huvuduppdrag.

Varifrån kommer era föreläsare genom åren?

– De kommer från olika universitet i Sverige men också från andra länder. Bland gästerna finns även exempelvis politiker, diplomater, journalister, författare, skådespelare och underhållare. Det märkliga och fantastiska är att alla dessa intressanta och kunniga gäster kommer utan att få betalt. De får en present och vi bjuder på middag och, om det behövs, resa och logi, men ingen lön.

– Medlemmar ur våra egna led framträder också. Till exempel har Sven-Göran Malmgren och jag hållit föredrag om den amerikanska valrörelsen och själva valet.

Hur uppmärksammade ni 20-årsjubileet?

– Vi firade genom ett annat jubileum: Den 4 juni hade vi Tegnér-kväll i Skårs kyrka och firade minnet av Esaias Tegnérns första predikan, den 6 juni 1813. Predikan framfördes på nytt av skådespelaren Jonas Rimeika. Sture Berg, forskare vid Humanisten men också kyrkomusiker, spelade orgel. Jag föreläste om Tegnér som predikant, sedan var det kyrkkaffe samt ett förhandssläpp från den kommande utgåvan av Tegnérns kyrkliga tal.

Hur ser du på framtiden för föreningen?

– Vi är en fattig förening i ekonomiskt avseende. Våra evenemang har många besökare, men det är tyvärr få som betalar årsavgiften om 150 kronor. Vi har däremot inga svårigheter alls att få tag utmärkta föreläsare. Hösten inleds med att Ingrid Carlberg berättar om sin bok om Raoul Wallenberg.

THOMAS MELIN

NYA ANSTÄLLNINGAR OCH DOCENTURER

EVA BECKUNG är ny adjungerad professor i fysioterapi.

ELINOR BEN-MENACHEM är ny adjungerad professor i neurologi med speciell inriktning mot epilepsi.

WENDY CHABOYER är ny gästprofessor i omvårdnad.

SILVIA CHANT är ny innehavare av den Adlerbertska gästprofessuren i kulturgeografi inom området hållbar utveckling

DANIELA CUTAS är ny docent i praktisk filosofi. Hon forskar om bioetik och särskilt reproduktionsetiska frågor.

SÖREN EHRNBERG blir ny chef för IT-enheten. Han arbetar för närvarande inom Västra Götalandsregionen som chef för enheten Kundrelation & Tjänstestyrning. Han tillträder tjänsten i slutet av augusti.

MARK ELAM är ny professor i sociologi.

BENGT I ERIKSSON är ny adjungerad professor i ortopedi.

ANNA GODHE är ny professor i marin ekologi.

ANETTE GRANÉLI, forskarasistent vid biofysik, har valts till ny ordförande för Sveriges unga akademi, en tvärvetenskaplig plattform för unga

forskare. Till hösten kommer akademien bland annat att lansera boken *Vägar till vetenskapen: Sveriges unga akademi om att bli och vara forskare*.

ERIK HJALMARSSON är ny professor i nationalekonomi. Han forskar på empirisk analys av finansiella marknader och han har bidragit vetenskapligt både på methodsidan och med nya empiriska resultat. Han kommer närmast från Queen Mary, University of London.

JONAS IVARSSON är ny professor i pedagogik. Han intresserar sig för människors samspel i relation till digital informationsteknologi och nya representationsformer. Han har fått finansiering av Vetenskapsrådet för flera av sina forskningsprojekt.

SVERKER JAGERS är ny professor i statsvetenskap.

TORSTEN JEMT är ny adjungerad professor i implantatprotetik.

INGIBJÖRG JONSDOTTIR är ny adjungerad professor i hälsa och fysisk aktivitet.

JOAKIM LARSSON är ny professor i miljöfarmakologi.

JÖRGEN MÅNSSON är ny adjungerad professor i allmänmedicin.

HELLE PLOUG är ny professor i marin ekologi.

CAREL LE ROUX är ny gästprofessor i metabol medicin.

MAGNUS RUTH är ny adjungerad professor i öron-, näs- och halssjukdomar.

PETER SKOGLUND är ny docent i arkeologi. Han forskar om hällristningar och vad de kan säga om samhället när de tillkom.

ERIC TAYLOR är ny gästprofessor i barn- och ungdomspsykiatri.

JÖRGEN THOLIN är ny docent i pedagogik. Hans forskning fokuserar på två frågor: Bedömning och betygssättning av elevers kunskaper samt

relationen och tolkningsrummen mellan centrala och lokala styrdokument för skolan och dess betydelse för klassrumspraktiken. Han är även universitetsdirektor vid Göteborgs universitet.

JORUNN VEITEBERG är ny gästprofessor i konstantverksteori.

GUN-BRITT WÄRVIK är ny docent i pedagogik. Hon forskar bland annat om arbetslivets omstrukturering samt om vuxen- och yrkesutbildning.

JOAKIM ÖHLÉN är ny gästprofessor i omvårdnad.

Övriga anställda

RASHA ATAALLA, doktorand vid inst. för fysik

MATS BLOMBERG, universitetsbibliotekarie vid Ekonomiska biblioteket

FREDRIK BONDESTAM, forsknings-samordnare vid Nationella sekretariatet för genusforskning

AGNETA DAHLBERG BROGREN, administratör vid inst. för pedagogik- och specialpedagogik

TOMMY CHRISTENSEN, personalspecialist vid personalenheten

MARIA DANIELSSON, utbildningsadministratör vid inst. för kliniska vetenskaper

HANS DROUGGE, economicontroller vid inst. för biologi och miljövetenskap

OMAIMA ELAMAIN, doktorand vid inst. för fysik

JASMINE ELWING, laboratoriebiträde vid inst. för kemi och molekylärbioologi

SISSELLA ENGUQUIST, projektassistent vid juridiska inst.

VIKTOR FJHLMAN, forskningsbiträde vid inst. för biologi och miljövetenskaper

RAHUL GAUHR, forskare vid inst. för kliniska vetenskaper

ROGER HAGLUND, personalspecialist vid personalenheten

JENNY HANSELIUS, utbildningsadministratör vid inst. för medicin

ANNA KARIN HASSELBLAD, studievägledare vid företagsekonomiska inst.

ELIS HOLM, forskare vid inst. för kliniska vetenskaper

LAITH HUSSAIN, biträdande forskare vid inst. för medicin

HELENA INGMAN, personalhandläggare vid områdeskansli: administrativt stöd

MAJA JANSSON, biträdande forskare vid psykologiska inst.

GAUTAM KAO, forskare vid inst. för kliniska vetenskaper

BODIL LINDHOLM, webbredaktör vid kommunikationsenheten

JOLANTA MOLDEN, ekonomiadministratör vid statsvetenskapliga inst.

HELENA MONTÁN, personalhandläggare vid Sahlgrenska akademins kansli

MALIN ODELSON, utbildnings-samordnare vid psykologiska inst.

ANNA OHLSSON, webbredaktör vid personalenheten

LOUISE OLOFSSON, forskare vid inst. för medicin

MAUD PELAS, ekonomibiträde vid Sven Lovén centrum för marina vetenskaper

MAGNUS PETTERSSON, universitetsbibliotekarie vid Pedagogiska biblioteket

OLOF SJÖGREN, ekonom vid inst. för tillämpad it

FREDRIK SVEDBERG, servicetekniker vid serviceenheten

MATTIAS SVENSSON, doktorand vid inst. för medicin

ISABELLE TENGROS, utbildningsadministratör vid inst. för svenska språket

KATARINA ÅBERG, administratör vid personalenheten

UTMÄRKELSER

TOM ANDERSEN, professor vid Universitetet i Oslo, har utsetts till hedersdoktor vid Naturvetenskapliga fakulteten. Det är ett erkännande av hans framstående forskning kring ursprunget till och utvecklingen av den kontinental jordkorpan, med särskilt fokus på karbonatiter och alkaliska magmatiska bergarter.

ELIZABETH COPPOCK, forskare i lingvistik, har av Riksbankens Jubileumsfond utsetts till en av 2013 års Pro Futura-forskare. Hon forskar om direkta och indirekta kanaler, genom vilka betydelse kan kommuniceras. Det handlar bland annat om hur man kan

vilsleda utan att ljuga. Pro Futura är ett spetsforskningsprogram inom humaniora och samhällsvetenskap.

STEN EBBESEN, professor i den aristoteliska traditionen vid Köpenhamns universitet, har utsetts till hedersdoktor vid Humanistiska fakulteten.

Han har sedan mitten av 1990-talet gjort en omfattande och varaktig insats för att stärka forskningen i klassiska språk och filosofihistoria vid Göteborgs universitet.

SWANTJE ENGE, institutionen för biologi och miljövetenskap, har tilldelats Naturvetenskapliga fakultetens pris för bästa avhandling 2013. Hon får priset för

sina studier av hur främmande arter blir framgångsrika och konkurrerar ut inhemska arter. Avhandlingens namn är *Seaweed Invasions and Novel Chemical Defences*.

GUDRUN ERICKSON, docent vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik, är ny ordförande för European Association for Language Testing and Assessment, EALTA.

CLAUDIA FAHLKE, professor i psykologi, har tilldelats Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysnings årliga pris. Hon får utmärkelsen för fram-

stående insatser inom experimentell och klinisk psykologisk forskning. Hon har bland annat varit drivande när det gäller etablerandet av missbrukspsykologi som ett akademiskt ämne i Sverige. Hon är också sammankallande för det tvärvetenskapliga Forskningsrådet för missbruks- och beroendefrågor i Västra Götaland på vars initiativ ett nytt centrum för forskning och utbildning i missbruksfrågor startat.

JAN FRIDÉN, professor i handkirurgi, har tilldelats forskningspriset Kappa Delta Award. Han får priset för enastående ortopedisk forskning. Utmärkelsen delar han med amerikanerna Richard Lieber och Sam Ward vid University of California. Priset, som är på 20 000 dollar, delades ut i samband med American Academy of Orthopaedic Surgeons möte i Chicago den 20 mars.

LARS GUNNARSSON, professor vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik, tog hem segern när Science Slam avgjordes på Universeum i samband med Vetenskapsfestivalen. Hans föreläsning handlade om lärande i ett historiskt perspektiv, från pekpinne till pekplatta.

ANNA-KARIN GUSTAVSSON, doktorand vid institutionen för fysik, har av tidskriften FEBS Journal fått pris för bästa forskningsartikel under 2012. Hon har lyckats skapa ett biologiskt system i modellorganismen jäst vars ämnesomsättning, vid nedbrytningen av socker, under mycket specifika förhållanden kan sättas i svängning. Detta öppnar upp för helt nya typer av experiment inom både fysik och biologi. Priset är på 10 000 euro.

KERSTIN JOHANNESSEN, professor i marin ekologi, är en av två pristagare som tilldelats ArtDatabankens naturvårdspris 2013.

Hon har genom sin forskargärning och sitt stora engagemang gjort enastående insatser för att bevara den marina biologiska mångfalden i Sverige. Den andre pristagaren är Björn Helander vid Naturhistoriska riksmuseet.

THOMAS JOHANSSON, professor i pedagogik med inriktning mot barn- och ungdomsvetenskap, har förordnats av jämställdhets- och biträdande utbildningsminister Maria Arnholm som expert i *Utredningen om män och jämställdhet*.

TIMOTHY KOSCHMANN, professor vid Southern Illinois University School of Medicine, USA, har utsetts till hedersdoktor vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten. Han forskar bland annat om hur teknologi kan stödja lärande i samarbete och är även rådgivare inom LinCS, en av fakultetens starkaste forskningsmiljöer.

KRISTIAN KRISTIANSEN, professor i arkeologi, har belönats med Europa prize som delas ut av Prehistoric Society i Storbritannien. Med anledning av priset arrangeras en tvådagarskonferens vid University of Bradford den 14-15 juni med titeln *The rise of Bronze Age Society: new results from science and archaeology*. Den kommer att handla om Kristian Kristiansens nuvarande femåriga projekt om mobilitet under det tredje och det andra årtusendet f. Kr., både när det gäller människor, metaller och textilier.

ERIK LARSSON, avdelningen för medicinsk kemi och cellbiologi, har tilldelats Ingvar Carlsson Award på 3 miljoner kronor i hemvändarbidrag efter sin postdoktorstid. Det är Stiftelsen för strategisk forskning som står för satsningen. Erik Larsson studerar cancer med hjälp av storskaliga dataintensiva metoder och fokuserar särskilt på en klass av molekyler som kallas för ickekodande RNA.

FILIPPA LINDAHL, doktorand i nordiska språk, har tilldelats Sverige-Amerika-stiftelsens stipendium. Stipendiet innebär att

hon kan tillbringa nästa år som gästdoktorand på Linguistics Research Center vid UC Santa Cruz.

PETER LINGSTRÖM, professor i kardiologi, har tilldelats Sahlgrenska akademins studentkårs pedagogiska pris, Pedalen. Han får priset för att han med entusiasm, hängivenhet och energi väcker studenternas intresse och för att han är "en av de mest studentvänliga företrädarna för institutionen, med ett tydligt rättspatos och med allas bästa i åtanke".

ARNE RASMUSSEN, professor i tros- och livsåskådningsvetenskap, är utsedd till extraordinär professor vid Stellenboschs

teologiska fakultet i Sydafrika.

RUDOLF RYDSTEDT, forskningsingenjör vid institutionen för svenska språket, har tilldelats Svenska Akademiens stipendium till postdoktorala

språkforskare. Han får priset för sitt värdefulla bidrag när det gäller kännedom om svenska språket, bland annat genom avhandlingen *En matchningsdriven semantisk modell - mellan ordboken och den interna grammatiken*.

HÅKAN SAMUELSSON KALM, forskare vid institutionen för matematiska vetenskaper, får, tillsammans med Elizabeth Wulcan, Chalmers, 2013 års Wallenbergpris. Hans forskningsområde är komplex analys; ett centralt tema är integralformler och kalkyl för residyströmmar. Priset är på 300 000 kronor.

ROGER SÄLJÖ, dekan för Utbildningsvetenskapliga fakulteten, har utsetts till hedersdoktor vid Faculty of Education, University of Turku, Finland.

SOFIA THORSSON, universitetslektor vid institutionen för geovetenskaper, har tilldelats Naturvetenskapliga fakultetens forskningspris för sin

forskning om stadsklimat. Hennes samarbete med psykologer, medicinare och logistiker, "har gett nydanande och viktig kunskap om kopplingen mellan väder, välbefinnande, hälsa och mobilitet".

DAVID WITT NYSTRÖM, forskare vid institutionen för matematiska vetenskaper, har av Kungliga Vetenskapsakademien tilldelats det Sparreska priset för sina arbeten inom algebraisk geometri. Han får priset för "arbeten som förenar teorin för okonkvokroppar i algebraisk geometri med kählergeometri och pluripotentialteori".

ANSLAG

LARS FÖRLIN och **ANNA GODHE** vid institutionen för biologi och miljövetenskap samt **DAVID TURNER** vid institutionen för kemi och molekylärbioologi har fått 22 miljoner kronor från Formas för forskning om marina föreningar. Göteborgs universitet fick 3 av 5 anslag inom de områden som Formas utlyst.

PÅ GÅNG

Göteborg International Organ Academy

Den 5-8 september är det åter dags för Göteborgs internationella orgelakademi, en festival som hyllar orgeln och orgelkonsten. Sedan 1994 har akademien varit en mötesplats för musiker, forskare, studenter, instrumentbyggare och andra intresserade. I år ligger fokus på musik från 1900- och 2000-talen, och det bjuds på både improvisation och interpretation. Konstnärlig ledare är Kimberly Marshall, professor i orgel vid Arizona State University in Phoenix, USA.

För mer information:
www.organacademy.se/

BÖCKER

För det vi vill ska synas

Detta är inte någon självhjälpsbok i konsten att hitta sig själv. Istället utgår boken från de liv vi faktiskt lever, i samlivet, samhällslivet och yrkeslivet, och visar på olika sätt att förhålla sig till livet snarare än ger råd för hur det ska levas. Med konkreta exempel från vanliga människors liv beskriver **LARS-ÅKE KERNELL**, institutionen för didaktik och pedagogisk profession, hur vi formar våra identiteter, ställningstaganden, kommunikation och relationer.

Vägska från SOM-institutet

Den 27 juni släpper SOM-institutet sin nya bok *Vägska* som innehåller 46 kapitel om bland annat följande: välfärdsopinion och vinstutdelning, partiledaropinion, flyktningopinion, samhällsförtroende och inställningen till elektronisk röstning.

Tid: 09:30-11:30

Plats: Universitetsbyggnaden Vasaparken, Torgny Segerstedtsalen (tidigare sal 10)

Vem var Pär Rådström?

I boken *Eklantanta eskapader* tecknar professor **DAG HEDMAN** en bild av Pär Rådströms rastlösa arbete för att etablera sig som yrkesförfattare och intellektuell. I sina roller som författare, debattör och mediepersonlighet lyckades han förena intellektualitet och modernistisk formexperimentivitet med en öppenhet för aktuella populärkulturella impulser. Kanske var han vår förste postmodernist, menar Dag Hedman. Boken finns tryckt samt på <http://hdl.handle.net/2077/32890>.

Mitt bästa sommarminne?

FOTO: MAGNUS GOTÄNDER

Henrik Sjövall
Professor i mag-tarmkanalens fysiologi och patofysiologi

- **EN SOMMAR** för några år sedan: min 12-åriga son och jag är ute och paddlar kanot på Laxsjön i Dalsland. Öppet vatten, hållregn, hård vind och vågor som slår över relingen. Kanoten börjar gira, sonen säger: "Farsan, ta det lugnt, det här ordnar sig!" Med stor möda tar vi oss in i lä bakom ett strandbryn. Vi slår upp tältet i en dunge, packar upp stormköket, kokar tevattnen, delar på ett paket Maryland Cookies som kvällsmat och ser sjön lugna sig.

Karin Nelson
Professor i orgel vid Högsolan för scen och musik

- **JAG BEFINNER MIG** i Norrbottens fjällvärld på 80-talet och sover över i en kåta hos ett äldre par. Tidigt på morgonen vaknar jag av att kvinnan sitter vid kaminen och fyller den med medan hon jojkar. Så småningom fylls kåtan av kaffedoft, jag bjuds på kaffe som innehåller bitar av renkött. Stämningen är magisk!

Peter Sjömar
Universitetslektor vid DaCapo hantverkskola i Mariestad

- **DET ÄR ALLTID** svårt att svara på vad som är bäst, men om det duger med bra så tänker jag på försommarens dörjmakrill. Kanske därför att jag drog de första nu i veckan ute på Vinga Sand, väster om Böttö. Sol, ingen vind, lite gammal sjö som svalkar från leden in mot stan.

Astrid von Rosen
Universitetslektor vid institutionen för kulturvetenskaper

- **DET VAR EN VARM** sommardag i Oslo i början av 1980-talet. Jag hade ledigt från mitt sommarjobb med att gallra morötter. Solen sken och det var så varmt att det ångade från asfalten. Jag åt pizza, drack öl och drev omkring. På en gata hittade jag en affär med danskläder och köpte min allra första dansdräkt och ett par trikåer. Det var magiskt.

Ylva Beckman
Kommunikatör för området infrastruktur

- **JAG MINNS EN** mycket prisvärd och härlig frukost på ett vackert gammalt gästgiveri i Bråviken där vi för några år sedan hamnade efter en nattlig överfart från Finland. Hembakat bröd, massor av olika pålägg, hemkokt marmelad, gröt med mera. Vi var tydligen de första gästerna som bara åt frukost. Vi betalade bara 90 kronor för två barn och två vuxna.

För HÅLLBARA BARN

Vem äger jorden? Är det alla människor tillsammans. Gud eller äger kanske jorden sig själv?

– Det är ett exempel på samtal som barn på förskolan Opalen är del i, berättar Eva Ärlemalm-Hagsér. Hon har just disputerat på en avhandling om hur förskolan arbetar med hållbar utveckling.

HÅLLBARHET ÄR ETT modernt begrepp. Men inte i förskolans värld, förklarar Eva Ärlemalm-Hagsér.

– Förskolan har ända sedan början av 1900-talet ägnat sig åt sociala frågor och resurshushållning, delvis av ekonomiska skäl men också som en del av fostran. Och att barnen ska lära sig bli ansvarstagande medborgare tyckte redan Friedrich Fröbel som startade de första barnträdgårdarna på 1800-talet.

Sopsortering, återvinning och respekt för naturen är kunskapsinnehåll som ofta verkar förekomma i förskolan, liksom att jämställdhet och tolerans beskrivs som viktiga innehåll att arbeta med. Men hur aktiva är barnen själva när det gäller hållbar utveckling?

– DET FINNS EN STOR samstämmighet kring att dessa frågor är viktiga men mer kritiska tankar, exempelvis när det gäller skilda motsättningar i social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet, tas sällan upp. Att personalen har två olika, kolliderande föreställningar om barn, problematiseras inte heller så ofta: barn uppfattas både som mer ”passiva” deltagare och som delaktiga aktiva medskapare med rätt att ifrågasätta.

Även om barns delaktighet ofta framhålls som viktig visar förskolepersonalens egna beskrivningar att det inte alltid fungerar i praktiken, berättar Eva Ärlemalm-Hagsér.

– Det gäller att hitta en balans mellan det som personalen erbjuder och det som

FOTO: JOHAN WINGBORG

barnen själva kommer på. Barn är nyfikna och klarsynta och kan ofta se exempelvis orättvisor som de vuxna inte lägger märke till. Detta borde förskolan bli bättre på att ta tillvara. Det är dock svårt att vara kritisk till sin egen verksamhet. Pedagogiken blir ofta affirmativ snarare än transformativ; man är visserligen noga med att exempelvis källsortera men är inte beredd att förändra sina vanor så att det blir mindre avfall att sortera. Och maktförhållanden mellan exempelvis olika människor eller människa-natur utmanas sällan.

Sverige ligger långt framme när det gäller förskolepedagogik i allmänhet och utbildning i hållbarhet i synnerhet. Men Eva Ärlemalm-Hagsér är också imponerad av Australien och Nya Zeeland, som hon besökte för två år sedan.

EVA ÄRLEMALM-HAGSÉR

AKTUELL: Har disputerat på avhandlingen *Engagerade i världens bästa? Lärande för hållbarhet i förskolan* vid institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande samt vid forskarskolan Barndom, lärande och ämnesdidaktik.

ARBETAR: Som forskare vid Göteborgs universitet samt som lärare och forskare vid Mälardalens högskola.

BOR: I Jakobsberg i Järfälla kommun.

FAMILJ: Make och fyra vuxna barn.

– På de förskolor som jag besökte kommer personal och barn tillsammans fram till hur de ska arbeta med hållbarhet och även föräldrarna engageras när det gäller att använda resurserna väl. Förskolorna kan miljöcertifieras och det finns ett helhetstänkande där som kanske inte alltid finns hos oss.

TITELN ”ENGAGERADE i världens bästa?” kom Eva Ärlemalm-Hagsér på alldeles mot slutet av sitt arbete.

– Det är ett citat av Immanuel Kant som redan i början av 1800-talet talade om betydelsen av att uppfostra barn till världsmedborgare med vilja att göra gott för hela världen. Barn ses gärna som ett utvecklings- och framtidsprojekt för hela samhället. Men det är viktigt att komma ihåg att det inte är deras uppgift att rätta till alla fel som vuxenvärlden begår.

Forskning om hållbarhet i förskolan är ett ungt fält. Detta är den första svenska avhandlingen i ämnet, berättar Eva Ärlemalm-Hagsér.

– DENNA AVHANDLING har lagt en grund för hur arbete för hållbarhet kan se ut i svensk förskola; fler perspektiv kommer säkert att tillföras i framtiden. Min förhoppning är förstås att avhandlingen förutom sitt vetenskapliga värde kommer till praktisk nytta i förskolan när hållbarhet och barnens plats i det arbetet diskuteras.

Vilka är dina planer nu när du disputerat?

– Jag ska fortsätta jobba som lärare vid Mälardalens högskola men också ägna mig åt forskning. Tillsammans med Bodil Sundberg vid Örebro universitet ska jag jämföra synen på hållbarhet i förskolan i Sverige, Japan, Singapur och Australien. Jag ska också undersöka hur man kan mäta hållbarhet i praktiken.

EVA LUNDRÉN